

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Навчально-методичний посібник

Одеса

2023

УДК 341.174 (4) (073)

I-717

ISBN 978-617-8341-11-4

Рекомендовано науково–методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
протокол № 4 від «25» червня 2023

Рецензенти:

Громовенко К. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету;

Вітман К. М. – доктор політичних наук, професор, директор Центру підготовки магістрів публічної служби і професійних суддів Національного університету «Одеська юридична академія».

Укладачі:

Каненберг-Сандул О.К. – к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Пасечник О.В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Форманюк В.В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Харитонов Р. Ф. – доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Інституціональне право Європейського Союзу : навчально-методичний посібник / за ред. проф. Х.Н. Бехруза Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. 140 с. ISBN 978-617-8341-11-4

У навчально-методичному посібнику викладено стислий зміст правових засад та розвитку інституційної системи Європейського Союзу, правового статусу Європейського Парламенту, Ради Європейського Союзу, Європейської Ради, Європейської Комісії, Суду ЄС, Рахункової Палати ЄС та Європейського Центрального Банку як інститутів ЄС, а також аналіз діяльності деяких органів та агентств, які впливають на процес прийняття рішень та реалізацію політик ЄС, методичні матеріали до лекційного курсу та практичних завдань з інституціонального права ЄС.

Навчально-методичний посібник призначений для студентів Національного університету «Одеська юридична академія», які вивчають дисципліну «Інституціональне право Європейського Союзу».

УДК 341.174 (4) (073)

I-717

ВСТУП

Європейський Союз залишається одним із найважливіших інтеграційних об'єднань, і вивчення його інституційного механізму є критичним для розуміння його функціонування та ролі в сучасному світі. Вихід Великої Британії з Європейського Союзу показав складність інституційних взаємодій в ЄС та можливі наслідки для інших держав-членів. Усвідомлення ролі інституцій може облегшити прогнозування та уникання подібних проблем у майбутньому.

Європейський Союз постійно зазнає реформ і змін в структурі інституційної системи. Знання про останні зміни та їх наслідки дозволяє ліпше досягнути напрямки розвитку Європейського Союзу.

Інституції Європейського Союзу впливають на багато сфер життя громадян ЄС, включаючи економічні, соціальні та правові питання. Осмислення інституцій допомагає забезпечити захист прав та інтересів громадян.

Європейський Союз виступає як важливий гравець на міжнародній арені. Вивчення його інституційної структури сприяє аналізуванню його взаємодії з іншими країнами та міжнародними організаціями.

Знання про інституційну структуру дозволяє розуміти, як ведуться політичні дебати та приймаються рішення в Європейському Союзі, що є важливим аспектом для всіх, хто цікавиться європейською інтеграцією, міжнародними відносинами та політикою взагалі.

Україна та інші країни намагаються поглиблювати свої відносини з Європейським Союзом шляхом приєднання до нього або укладання різних угод. Знання інституційної структури Європейського Союзу є важливим для поглиблення цих відносин та адаптації національного законодавства.

Законодавчі акти Європейського Союзу та рішення Суду Європейського Союзу є основоположними для національних систем держав-членів.

Розуміння інституцій та їхньої ролі допомагає враховувати ці аспекти в національному законодавстві.

Навчальна дисципліна «Інституціональне право ЄС» формує у здобувачів вищої освіти навичок щодо аналізу системи інститутів, органів та установ ЄС, інституційного вдосконалення Європейського Союзу в умовах інтеграції України до ЄС.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Інституціональне право Європейського Союзу» полягає в розумінні та освоєнні структури, принципів та функціонування інституцій Європейського Союзу. Ця дисципліна спрямована на вивчення ключових аспектів європейської інтеграції та впливу ЄС на політичну, економічну та правову сфери країн-членів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Інституціональне право Європейського Союзу» є структура, органи, принципи та механізми функціонування інституцій Європейського Союзу. Предмет вивчення цієї дисципліни дозволяє здобувачам вищої освіти отримати глибокі знання про функціонування та організацію Європейського Союзу, розкрити його вплив на різні аспекти життя та розвитку держав-членів, а також розуміти роль ЄС на міжнародній арені.

Навчальна дисципліна «Інституціональне право Європейського Союзу» має свої особливості, які роблять її важливою та цікавою для здобувачів вищої освіти. Однією із особливостей курсу є її міждисциплінарність, так навчальна дисципліна поєднує в собі елементи права, політичних наук та міжнародних відносин. «Інституціональне право ЄС» вимагає розуміння юридичних концепцій, політичних процесів та міжнародних договорів. Так як Європейський Союз є важливим гравцем на світовій арені, то зміни в структурі та політиці ЄС впливають на багато аспектів життя держав-членів та міжнародних відносин, через те навчальна дисципліна завжди актуальна. Вивчення та аналіз інституційної системи ЄС, яка є досить складна та унікальна дозволяє розкрити її особливості та роль в процесах прийняття

рішень. Ще одним важливим аспектом навчальної дисципліни є розгляд ролі Суду ЄС у забезпеченні дотримання прав та принципів ЄС.

Здобувачі вищої освіти досліджують взаємодію різних інституцій та їхню роль у прийнятті та реалізації рішень ЄС.

Навчальна дисципліна «Інституціональне право Європейського Союзу» відіграє важливу роль у підготовці фахівців з різних сфер, особливо тих, що мають відношення до європейської інтеграції, міжнародних відносин, юриспруденції, політики та економіки. Сучасні міжнародні відносини мають європейський компонент, і знання про інституції та правовий порядок ЄС допомагає фахівцям краще розуміти та аналізувати цей аспект.

Здобувачі вищої освіти навчаються визначати інституції ЄС, їхні повноваження, взаємовідносини та механізми прийняття рішень, що є важливим для розуміння динаміки функціонування Європейського Союзу.

Знання про інституціональне право ЄС допомагає фахівцям працювати з міжнародними організаціями, компаніями та державними структурами, розуміючи принципи міжнародних відносин та їх регулювання.

Для юристів ця дисципліна надає основи європейського права, розбираючи структуру нормативних актів ЄС, їхню ієрархію та вплив на національне законодавство.

А фахівці в галузі міжнародних відносин отримують розуміння процесів, пов'язаних зі співпрацею та взаємодією між державами-членами ЄС, а також їхню роль на світовій арені.

Здобувачі вищої освіти навчаються аналізувати та досліджувати правові аспекти функціонування ЄС, проводити реферативні та дослідницькі роботи.

В цілому, вивчення «Інституціонального права Європейського Союзу» допомагає виховати компетентних фахівців, які розуміють принципи європейської інтеграції та здатні працювати в різних галузях, де необхідне знання та розуміння законодавства та процесів в ЄС.

Тому колективом кафедри міжнародного та європейського права розроблено даний навчально-методичний посібник, який містить стислий

зміст з підготовки лекцій по навчальній дисципліні «Інституціональне право ЄС», а також методичні матеріали з підготовки до практичних завдань здобувачів вищої освіти ступеня магістр в Національному університеті «Одеська юридична академія» згідно освітньо-професійної програми «Міжнародне право» та спеціальності 293 «Міжнародне право».

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

ТЕМА 1.	Загальна характеристика інституціонального права ЄС.
ТЕМА 2.	Правовий статус Європейського Парламенту як інституту ЄС.
ТЕМА 3.	Правовий статус Ради ЄС як інституту ЄС.
ТЕМА 4.	Правовий статус Європейської Ради як інституту ЄС.
ТЕМА 5.	Правовий статус Європейської Комісії як інституту ЄС.
ТЕМА 6.	Судова система Європейського Союзу.
ТЕМА 7.	Правовий статус Європейського Центрального Банку як інституту ЄС.
ТЕМА 8.	Правовий статус Рахункової Палати як інституту ЄС.
ТЕМА 9.	Органи Європейського Союзу.
ТЕМА 10.	Агентства Європейського Союзу.

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА ЄС

1. Інституціональне право ЄС як навчальна дисципліна.
2. Інституційні реформи в ЄС.
3. Структура інституційної системи ЄС та її характерні риси.

Поняття та ознаки «інституту», «органу», «агентство» в інституційному механізмі ЄС. Джерела правового регулювання статусу інститутів, органів та агентств ЄС.

4. Принципи побудови й організації діяльності інституційної системи ЄС.

Інституціональне право ЄС – це навчальна дисципліна, яка спрямована на вивчення правових основ створення, функціонування, реформування інституцій, органів та агентств Європейського Союзу, які відіграють важливу роль у процесі інтеграції держав-членів та у прийнятті спільних рішень. Основними аспектами «Інституціонального права ЄС» як навчальної дисципліни є: основи Європейського Союзу; детальний розгляд ролі, функцій та повноважень інституцій ЄС (Європейський Парламент, Рада ЄС, Європейська Рада, Європейська Комісія, Суд ЄС, Рахункова Палата ЄС, Європейський Центральний Банк); вивчення процедур прийняття законодавчих актів у ЄС та ролі різних інституцій у цьому процесі; дослідження повноважень, функцій та обов'язків різних органів ЄС та їх взаємодія між собою; огляд механізмів політичного контролю, які забезпечують різні інституції ЄС; аналіз зовнішньої діяльності ЄС та роль інституцій ЄС у міжнародних відносинах; обговорення процесів реформування інституцій ЄС та адаптації їх до змін у світі та потреб держав-членів; розгляд прав та свобод громадян ЄС, захист їхніх інтересів та їх взаємодія з інституціями ЄС; аналіз деяких допоміжних органів та агентств ЄС.

Процес становлення інституційної системи Європейського Союзу розпочався в 1992 році, тобто з моменту створення цього міждержавного утворення, хоча першими витокami можна вважати інституції таких Європейських Спільнот як Європейське Об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС – 1951р.), Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС – 1957р.) та Європейське Співтовариство з атомної енергії (Євроатом – 1957р.). Створення спільних інституцій спочатку державами-членами Європейських Спільнот, а потім – і Європейського Союзу відбувалося для того, щоб делегувати частину своїх національних повноважень з метою вирішення існуючих проблем у певних сферах загальних інтересів шляхом демократичного прийняття відповідних рішень на загальноєвропейському рівні.

Інституції ЄС є елементом системи управління наднаціонального рівня в Європейському Союзі, яку держав-членів використовують насамперед з метою реалізації положень установчих договорів (Договір про ЄС та Договір про функціонування ЄС) та інших правових актів ЄС. Для цього інституції ЄС наділені відповідною компетенцією, закріпленою в установчих договорах, інших правових актах ЄС, що надає їм особливий статус та реальну автономію.

Правовий статус інституційної системи ЄС склався протягом численних десятиліть, відлуння якого відчутно здебільшого починаються з 1950-х років минулого століття. На сьогодні цей статус характеризується як абсолютно унікальний, не маючи аналогів у світовій теорії та практиці управління. Інституції Європейського Союзу продовжують свій еволюційний розвиток, зазнаючи поступових та непомітних змін у законодавстві. Цей процес передбачає впровадження відповідних процедур для їх взаємодії з національними урядами та неурядовими суб'єктами врядування. Важливо зауважити, що така інституційна еволюція може відбуватися без необхідності внесення змін до основоположних установчих договорів.

З іншого боку, еволюційний підхід до розвитку інституцій ЄС підкреслює необхідність в подальших змінах у установчих договорах та інших правових актах з часом. Різні теорії європейської інтеграції надають відмінні

тлумачення ролі та місця наднаціональних інституцій. У період інтеграційної активності, теорія неофункціоналізму вважалася найбільш об'єктивною, пояснюючи ці процеси. За періоду застою, ліберальний міжурядовий підхід був здатний пояснити втрату важливої ролі цих інституцій.

На сучасному етапі взаємодії інституцій ЄС з національними урядами і місцевими органами влади, теорія багаторівневого управління та новий інституціоналізм надають більш глибоке розуміння ролі наднаціональних інституцій у процесах інтеграції.

Історичні джерела формування інституцій ЄС виявляються в збалансованому поєднанні міжнаціонального та наднаціонального співробітництва, що відбувалося протягом часу виникнення та розвитку сучасної системи інституцій ЄС. Це баланс може змінюватися в залежності від ступеня розвитку ЄС та вирішення нових завдань. Першим ключовим правовим кроком у європейській інтеграції став Паризький договір 1951 року про створення Європейського об'єднання вугілля та сталі. Найсуттєвіша особливість ЄОВС – це її наднаціональний, а не міжурядовий характер.

Діяльність ЄОВС забезпечували п'ять органів:

- 1) Вищий керівний орган, що був «прообразом» сучасної Європейської Комісії;
- 2) Консультативний комітет, доданий до Вищого керівного органу (нинішній Соціальний і економічний комітет);
- 3) Спеціальна Рада міністрів, яка стала «першим варіантом» сучасної Ради, яку ще називають Радою Міністрів або Радою ЄС;
- 4) Асамблея (нинішній Європейський Парламент);
- 5) Суд, який на сьогодні складає Суд Справедливості і Загальний Суд.

Наступним етапом були Римські договори про Європейське Економічне Співтовариство та Європейське співтовариство з атомної енергії 1957 рр. В Римських договорах був закріплений принцип однастайності при голосуванні Радою міністрів більшості рішень. Одночасно з Римськими договорами була укладена угода, що стосувалася деяких спільних для Європейських

Співтовариств інституцій, вона передбачала заснування єдиного Суду та єдиної Парламентської Асамблеї для всіх трьох співтовариств. Завершення процесу інституційного об'єднання не було реалізоване негайно, а тому протягом кількох років кожне співтовариство зберігало свій власний виконавчий орган (ЄОВС – Вищий керівний орган; ЄЕС та Євратом – Комісії) і Раду. При цьому повноваження кожного органу визначалися конкретним договором про Співтовариство, положення якого регулювали його діяльність.

У 1965 р. відбулося укладення «Договору про злиття», який об'єднав виконавчі органи трьох Співтовариств, у результаті чого була створена єдина структура інститутів: Європейська Комісія, Рада Європейських Співтовариств, Європейський Парламент і Суд Європейських Співтовариств. «Договір про злиття» завершив перший етап створення єдиного правового механізму трьох Співтовариств.

Правовою базовою цього механізму стали три установчі договори: Паризький договір та Римські договори. На основі принципів, закладених у Договорі про створення Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), були встановлені правові інституції ЄС. Паризький договір щодо створення Європейського Об'єднання вугілля та сталі, а також Римський договір про створення Євратому фактично лише доповнювали правовий механізм, який вже діяв на основі Договору про створення ЄЕС. Найбільша частина норм права ЄС закріплена у рішеннях інститутів об'єднання, проте легітимність цих рішень визначається положеннями Договору про створення ЄЕС.

Спроба провести прямі вибори до Європейського Парламенту, яка визначалася рішенням Ради Міністрів від 20 вересня 1976 року, призвела до радикальної реформи цієї інституції у 1979 році. Замість делегатів від національних законодавчих органів, Європейський Парламент став виразником інтересів європейських виборців і політичних партій. Ці прямі вибори збільшили легітимність Парламенту, підняли його престиж і відкрили шлях до активної участі громадян у житті Співтовариства.

Однак процес європейської інтеграції, започаткований об'єднанням інституцій, виявився значно складнішим, ніж передбачалося. Доповідь Лео Тіндемманса, прем'єр-міністра Бельгії у 1976 році, спробувала захистити еволюційний підхід до євроінтеграційних процесів. Однак невдача цієї ініціативи призвела до розробки нової концепції політико-управлінської реформи Європейських Співтовариств. Так з'явилася «доповідь трьох мудреців» (Б. Бішевел, Е. Ділл і Р. Мерйолін), представлена Європейською Радою у 1978 році.

Наступним етапом було прийняття Єдиного Європейського Акту 1986р., який удосконалив три попередні установчі договори для подальшого успіху ідеї створення єдиного Європейського Об'єднання. Особливо важливі зміни були впроваджені в інституційний механізм ЄС. Зокрема, Європейський Парламент отримав розширені повноваження, що дозволили йому активніше залучатися до законодавчого процесу в межах співтовариств за допомогою нового процедурного механізму, який враховував введення процедури визначення спільної позиції. Крім того, значно розширилося коло питань, для яких прийняття рішень Радою вимагало кваліфікованої більшості, а не одноголосного погодження, як це було раніше.

Також було значно розширено поле дії, в якому Рада повинна була делегувати частину своїх повноважень Комісії. Формально закріплено існування такого інституту, як Європейська Рада, в структурі європейських співтовариств, за участю глав держав і урядів держав-членів Європейського Економічного Співтовариства. Ці інновації стали вагомим кроком у напрямку більш ефективного та узгодженого функціонування інституцій ЄС. Для розвантаження Суду Європейських Співтовариств було створено Трибунал (Суд) першої інстанції.

В 1992 р. був підписаний Маастрихтський договір, що заснував Європейський Союз та вніс положення про реформування Європейських Співтовариств.

Після прийняття Маастрихтського договору механізм правового регулювання інтеграції в ЄС охоплював так звані «три опори» Союзу: Європейські Співтовариства, спільну зовнішню політику та політику безпеки Союзу, а також співпрацю судових та правоохоронних органів у галузі внутрішніх справ та юстиції.

Поступове розширення сфер співробітництва ЄС на політичну, соціальну та й інші сфери суспільного життя зумовило необхідність зміни назви «ЄЕС», з якої було вилучено слово «економічне», і таким чином Європейське Економічне Співтовариство стало Європейським Співтовариством.

Одночасно керівні органи (інститути) Європейських Співтовариств стали виступати в якості інститутів ЄС в цілому: Європейський Парламент (відтепер Парламент не тільки Європейських Співтовариств, а й усього ЄС), Рада ЄС (колишня Рада Європейських Співтовариств), Європейська Комісія (продовжувала використовуватися стара назва – Комісія Європейських Співтовариств) та Суд Європейських Співтовариств. Новим п'ятим інститутом ЄС стала Рахункова Палата, раніше функціонувала на правах допоміжних органів Європейських Співтовариств.

Нові повноваження отримав Європейський Парламент. Йому було надано право затверджувати призначення членів Комісії. Він також здобув право законодавчої ініціативи. Окрім цього, було розширено кількість сфер в яких застосовувалась процедура вироблення спільної позиції. Також була започаткована ще одна процедура, що пов'язана з посиленням ролі Європейського Парламенту в законодавчому процесі, це процедура спільного ухвалення правових актів. Вона надала Європейському Парламенту право вето при прийнятті нового законодавства. Своєю чергою Суд Європейських Співтовариств отримав повноваження застосовувати санкції до держав-порушниць права Європейського Співтовариства у формі штрафів та платежів.

Амстердамський договір, прийнятий 1997р., продовжив інституційну реформу з таких основних напрямків як розширення повноважень

Європейського Парламенту та поступове усунення права вето представників держав-членів при прийнятті рішень в Раді ЄС.

Додаткові зміни в чинний механізм інституційного розвитку ЄС були внесені на засіданні Європейської Ради 26 лютого 2001 року ухваленням Ніццького договору. Ніццький договір був націлений, передусім, на перетворення інституційного механізму Європейського Союзу, враховуючи майбутнє його розширення новими європейськими країнами. Реформа на інституційний механізм стосувалась чисельного складу Комісії, розподілу голосів у Раді ЄС, і визначення сфер, де рішення будуть прийматися більшістю голосів. Також було розширено склад і компетенцію Суду першої інстанції, який став автономною судовою установою з збільшеною кількістю членів. Нова упорядкована структура дозволяла Суду створювати спеціальні палати для вирішення конкретних спорів та створювати Велику Палату для ключових категорій справ. Передача компетенції Суду першої інстанції включала розгляд питань про законність актів ЄС, вирішення скарг держав-членів та інститутів на бездіяльність інших органів співтовариства, а також розгляд справ, пов'язаних з відшкодуванням збитків внаслідок позадоговірної відповідальності ЄС, а також ухвалення преюдиційних рішень.

Після набуття чинності Лісабонського договору в грудні 2009 року, який став консолідованою версією Договорів про Європейський Союз та функціонування Європейського Союзу, інституційна система ЄС була істотно реформована.

ЄС змінив Європейські Співтовариства і став його правонаступником. Було ліквідовано поділ ЄС на три опори. Розширено коло інститутів. Правовий статус інституту ЄС отримали Європейська Рада та Європейський Центральний Банк.

Розширилися сфери компетенції і діяльності інститутів і допоміжних органів. Передбачено створення нових органів та посадових осіб ЄС, зокрема це Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки, Голова Європейської Ради та інші. Верховний представник, якого неофіційно

називають міністром закордонних справ ЄС, своїми пропозиціями сприяє розвитку спільної зовнішньої політики Союзу та здійснює її згідно з мандатом Ради. Те саме стосується спільної безпекової та оборонної політики. Верховний представник головує в Раді з закордонних справ. Він є одним із заступників Голови Комісії, який забезпечує послідовність зовнішніх дій Союзу, відповідає в Комісії за обов'язки, покладені на неї у зовнішніх відносинах, та координацію інших аспектів зовнішніх дій Союзу.

Уперше в історії ЄС прямо передбачили можливість створення Європейської прокуратури. Система керівних та інших інстанцій стала носити трирівневий характер: окрім інститутів та органів з'явилися ще й агентства. До Лісабонського договору в ЄС були установи, і вони вважалися різновидом органів ЄС.

Структура та зміст основних характеристик інституцій, що діють у межах своїх повноважень, покладені на них установчими договорами, та згідно із встановленими процедурами, умовами й цілями, взаємодіють між собою на засадах відкритої співпраці і при цьому наділені відповідними повноваженнями.

Положення, які присвячені інституціям закріплені у Лісабонському договорі. Цьому присвячено окремий розділ III, статті 13–19 ДЄС, а у ДФЄС – розділ I «Інституційні положення» частини шість «Інституційні та фінансові положення», статті 223 – 287.

Функціонування інституційної системи ЄС спрямовано, згідно з статтею 13 ДЄС, на те, щоб поширювати цінності Союзу, реалізовувати цілі Союзу, служити інтересам Союзу, його громадян та держав-членів, гарантувати узгодженість, ефективність та послідовність політик і дій Союзу.

В ЄС застосовується принцип розподілу влади, який полягає в тому, що, з одного боку, він забезпечує повну незалежність між собою законодавчих, виконавчих і судових органів ЄС, а з іншого – допускає суміщення цими органами законодавчої, виконавчої та судової функцій.

Комбінування функцій вказує на те, що принаймні три ключові інституції ЄС – Комісія, Рада та Європейський Парламент – мають різні завдання, які важко вписати у традиційний розподіл між законодавчими, виконавчими, судовими та контрольно-наглядовими органами. Наприклад, Рада Міністрів ЄС, окрім законодавчої діяльності, також виконує функції виконавчої чи контрольно-наглядової інституції у визначених сферах. Європейський Парламент об'єднує законодавчу функцію з контрольно-наглядовою, кадровою та інформаційно-просвітницькою.

Поліцентрична структура передбачає розміщення інституцій ЄС у різних країнах-членах. Навіть якщо основні органи ЄС розташовані в Брюсселі, їхні відділи також функціонують у Люксембурзі та Страсбурзі. Це розташування може ускладнити процес управління ЄС, але, з іншого боку, надає іншим важливим центрам можливість внести свій вклад у розвиток Європи. Поліцентрична структура була визнана спеціальним протоколом до Амстердамського договору 1997 року, що свідчить про обдуманість та важливість такого підходу до розташування інститутів ЄС у різних місцях, навіть у різних країнах.

Законодавчу владу здійснюють Європейський Парламент та Рада. Ці інститути також виконують бюджетну функцію. Європейський Парламент, окрім цього, ще здійснює функції політичного контролю та консультативну, як передбачено установчими договорами. Виконавчу владу в ЄС здійснює Європейська Комісія. Вона забезпечує виконання установчих договорів та заходів, які ухвалюються інституціями на їх підставі. Судову владу в ЄС здійснює Суд Європейського Союзу. Політичну функцію здійснює Європейська Рада, яка надає ЄС необхідні для його розвитку імпульси і визначає його загальні політичні орієнтири та пріоритети.

Тенденції розвитку інституційної системи ЄС в сучасних євроінтеграційних та глобалізаційних процесах характеризуються, по-перше, тим, що сама система не статична, а достатньо динамічна, порівняно швидко

адаптується до умов. Згодом у ній з'являються нові агентства, а роль і функції наявних істотно модифікуються.

По-друге, як вся система, так і її окремі елементи відображають у своєму розвитку перерозподіл повноважень між ЄС з одного боку, та державами-членами – з іншого, що зумовлено передусім зростанням масштабів євроінтеграційних процесів та їхнім ускладненням.

Щодо розмежування понять «інститут»-«орган»-«агентство», то інститути ЄС – це його керівні органи, на які покладено реалізацію компетенції ЄС, в тому числі шляхом видання від імені ЄС законодавчих та інших правових актів. Органами ЄС в праві ЄС іменуються тільки допоміжні і консультативні інстанції, які покликані сприяти інститутам ЄС з різних питань (Економічний і Соціальний комітет, Комітет Регіонів, Європейський Омбудсмен, Європейський контролер з захисту даних та ін.).

До агентств належать інстанції, що наділяються спеціальними повноваженнями в окремих сферах і статусом юридичної особи. Специфічною рисою агентств ЄС, які існують в ЄС, є визнання за ними власної правосуб'єктності юридичної особи, тобто, суб'єкта права, формально відособленого від Європейського Союзу. Деякі агентства ЄС навіть наділені правом укладати від свого імені міжнародні угоди з третіми країнами. Ці угоди, проте, потребують схвалення політичними інститутами ЄС. Аналогічно органам Європейського Союзу система його агентств є відкритою і поступово розширюється.

Створення агентств, як і органів, може передбачатися безпосередньо в установчих документах (наприклад, Європол, Євроюст, Європейське оборонне агентство). Поява нових агентств ЄС є результатом правотворчої діяльності його законодавчих інститутів – Європейського Парламенту і Ради. Зокрема, це відноситься до всіх європейських агентств, окрім Європейського Оборонного агентства, та інших аналогічних агентств, які будуть створені на основі інших актів нині чинного законодавства ЄС.

Створений інституційний і правовий механізм ЄС дозволяє успішно вирішувати конфліктні ситуації, зумовлені так званим національним механізмом держав-членів ЄС, і знаходити по можливості вигідні для всіх правові рішення з найбільш складних фінансово-економічних питань. Відзначимо, що принциповою особливістю, яка відрізняє інститути ЄС є те, що вони беруть участь в ухваленні актів, які мають обов'язкову юридичну силу. У той же час інші органи діють в окремих, специфічних сферах або мають консультативні функції, або ухвалюють рішення, які не мають обов'язкової юридичної сили.

При здійсненні своїх повноважень інститути, органи, агентства зобов'язані керуватися принципами права ЄС.

Принцип збалансованості передбачає не тільки ділення повноважень або компетенції між тими або іншими інститутами. Найважливіше значення – це співпраця між ними. Практика підтверджує, що ефективність ухвалення і реалізації рішень в основному залежить від взаємодії органів і інститутів наднаціонального і міжнаціонального характеру.

Також важливими принципами організації діяльності інститутів ЄС є принцип пропорційності і субсидіарності. Вони визначені безпосередньо в установчих договорах, а також у спеціальному Протоколі про принципи пропорційності і субсидіарності. Принцип пропорційності має два принципові аспекти. По-перше, відповідно до цього принципу Європейський Союз повинен здійснювати свої повноваження у відповідності і для досягнення тієї мети і завдань, які стоять перед ними і які визначені установчими договорами. Другий аспект полягає у тому, що кожен з інститутів ЄС зобов'язаний діяти лише в межах своєї компетенції, яка визначається установчими актами і нормами вторинного права. Порушення компетенції є безумовною підставою для визначення нікчемності прийнятого акту.

Принцип субсидіарності, який нерозривно пов'язаний з принципом пропорційності, дозволяє вирішити іншу, не менш важливу проблему. Його практичне призначення – забезпечити значну гнучкість рішення проблем, які

виникають у процесі європейської інтеграції. Суть його полягає у тому, що в тих випадках, коли рішення тієї або іншої проблеми може бути досягнуто на рівні держав-членів, ЄС повинно утримуватися від втручання у рішення проблем, які виникли. І, навпаки, у тих випадках, коли одна або інша проблема ефективніше може бути вирішена на рівні ЄС і практично непосильна для окремих держав-членів, її рішення повинно бути передано ЄС.

Таким чином, організаційний механізм Європейського Союзу – це система інститутів і інших органів, безпосередньо через які дана організація здійснює свою компетенцію.

Питання до практичного заняття

1. Поняття та структура інституційної системи. Аналіз реформування інституційної системи до та після прийняття Лісабонського договору.
2. Принципи побудови й функціонування інституційної системи ЄС.
3. Поняття та ознаки «інституту», «органу», «агентства» в інституційному механізмі ЄС.
4. Класифікація інститутів, органів, агентств ЄС.
5. Джерела правового регулювання статусу інститутів, органів та агентств ЄС.

Теми для самостійного опрацювання

1. Основні тенденції розвитку інституціонального механізму ЄС на сучасному етапі.
2. Лісабонський договір (2009 р.) та його значення для розвитку інституційної системи Європейського Союзу.
3. Співпраця України з Європейським Союзом у сфері налагодження нових інституційних форм співробітництва.

Теми для рефератів

1. Прозорість та демократичність прийняття рішень в

інституційній структурі ЄС.

2. Механізми діалогу та співпраці між ЄС та національними урядами.

3. Взаємодія між інституціями ЄС та громадянами Європейського Союзу.

Література до теми

1) Акіменко Ю. Ю., Белогубова О. О. Україна як кандидат на вступ ЄС: інституційний аспект взаємодії. Держави та регіони, серія: право. 2023, №1. С. 198-202. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/32.pdf

2) Аракелян М.Р., Бехруз Х.Н., Гребенюк Д.О. Європейський парламент: голос громади в законодавчому процесі ЄС. Держава та регіони, серія: Право. 2022, 4 (78).С.212-216 URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2022/32.pdf

3) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.

4) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.

5) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.

6) Войтенко І. Х Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.

7) Гребенюк Д.О. Фрагментація та поляризація фактори які створюють Європейський Союз актором головних змін. Юридичний науковий електронний журнал. № 5, 2022. С. 695 - 696 http://www.lsej.org.ua/5_2022/168.pdf

8) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.

- 9) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.
- 10) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. — 172 с.
- 11) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
- 12) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
- 13) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Знання», 2012. 759 с.
- 14) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.
- 15) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
- 16) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.
- 17) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
- 18) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 10-

те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.

19) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.

20) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

21) Пістракевич О. В. Взаємозалежність інституцій Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XI регіональної наук.практ. конф. (Дніпропетровськ, 15 трав. 2014 р.): / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 94–95.

22) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу за Лісабонським договором / О. В. Пістракевич // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. Т. 1. С. 569–570.

23) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15 / О. В. Пістракевич. К., 2015. 202 с.

24) Пістракевич О. В. Інституції Європейського Союзу: чому потрібно їх вивчати? / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали регіон. наук.-практ. 180 конф. 17 трав. 2012 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. С. 212–213.

25) Пістракевич О. В. З історії становлення та розвитку інституційної системи Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 16 трав. 2012 р.) : у 2 т. / редкол. : М. М. Білинська та ін. К. : НАДУ, 2012. Т. 2. С. 31–33.

- 26) Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Державне управління” / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 241–244; 244–263.
- 27) Сандро Гоці. Урядування в об’єднаній Європі : пер. з італ. / Гоці Сандро. К. : К.І.С., 2003. 286 с.
- 28) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.
- 29) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.
- 30) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.
- 31) Стрельцов О.В. Ознаки наднаціональності у правовій природі ЄС // VI (Шості) наукові читання, присвячені пам’яті Володимира Михайловича Корецького : зб. наук. праць. С.74-79.
- 32) Харитонов Р. Ф., Масловська Т. П. Проблемні аспекти правосуб’єктності міжнародних організацій: Європейський союз та Рада Європи. Юридичний науковий електронний журнал. №11. 2022. С. 816-818 URL http://lsej.org.ua/11_2022/199.pdf
- 33) Штрайнц Р. Європейське право. – Львів: Астролябія, 2009. 480 с.
- 34) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.
- 35) Amténbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.
- 36) Davies K. Understanding EU Law / Karen Davies. New York: Routledge, 2013. 178 p.
- 37) Chalmers D. EU Law / D. Chalmers, G. Davies, G. Monti. UK:

Cambridge University Press, 2010. 1116 p.

38) Craig P. The evolution of EU Law / P. Craig, G. De Burca. New York: Oxford University Press, 2011. 917 p.

39) Craig P. EU Law / P. Craig, G. De Burca., Oxford University Press 2011. 1155 p.

40) Fairhurst J. Law of the EU / John Fairhurst. UK: Pearson Education Limited, 2014. 791 p.

41) Henry G. Schermers, Niels M. Blokker International Institutional Law. Brill. 2021. 1336 p.

42) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.

43) Kenealy D. The EU: How does it work? / D. Kenealy, J. Peterson, R. Corbett. UK: Oxford University Press, 2015. 283 p.

44) Lenaerts K. European Union Law / K. Lenaerts, P. Van Nuffel. Great Britain: Sweet and Maxwell, 2011. 1083 p.

45) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.

46) Peterson J. The Institutions of the EU / J. Peterson, M. Shackleton. UK: Oxford University Press, 2017. 465 p.

47) Schutze R. An introduction to European Law / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 314 c.

48) Schutze R. European Constitutional Law / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 484 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
3. <https://www.consilium.europa.eu/en/>
4. https://commission.europa.eu/index_en

5. <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>
6. <https://www.eca.europa.eu/en>
7. https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/

ТЕМА 2. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ЯК ІНСТИТУТУ ЄС

1. Еволюція Європейського Парламенту як інституту ЄС. Зміцнення ролі Європейського Парламенту в інституційному механізмі ЄС. Організаційно-правові засади діяльності Європейського Парламенту.
2. Склад та порядок формування Європейського Парламенту. Організаційна структура Європейського Парламенту
3. Функції Європейського парламенту. Порядок роботи та прийняття рішень в Європейському Парламенті.
4. Відповідальність Європейського Парламенту.

Європейський парламент є однією з ключових інституцій Європейського Союзу і одним із законодавчих органів ЄС. Європейський Парламент представляє громадян ЄС та відіграє важливу роль у прийнятті законодавства, нагляді за діяльністю інших інститутів та органів ЄС й встановленні демократичного контролю. Саме Європейський Парламент сприяє розвитку та зміцненню демократії в ЄС, відіграє участь у зближенні народів Європи та прийнятті спільних рішень для досягнення поставлених цілей.

Термін «Європейський Парламент» був введений в установчі договори ЄС в 1986 р. Єдиним Європейським Актом (ЄСА). Створення Європейського Парламенту, який обирається безпосередньо громадянами ЄС, виокремлює ЄС з поміж інших міждержавних об'єднань.

Європейський Парламент – це інститут, правовий статус і повноваження якого зазнали найбільш значних змін. Поглиблення інтеграції обумовило пошук оптимальної моделі інституту, який би міг максимально забезпечити

безпосередній і постійний правовий зв'язок між громадянином і ЄС, у результаті якого відбулися зміни правового статусу Парламенту, про що свідчить його трансформація з органу міжпарламентського співробітництва держав-членів у представницький інститут парламентського типу.

Попередницею Європейського Парламенту в його нинішньому варіанті була Загальна асамблея ЄОВС. Термін «асамблея» був використаний для позначення аналогічних органів у створених у 1957 р. ЄЕС та Євроатому. Під час підписання Римських договорів було вирішено не створювати в кожному співтоваристві окрему асамблею, а мати загальний орган, який офіційно став називатися Європейська парламентська асамблея. Хоча депутати Асамблеї в 1962 р. прийняли рішення про зміну назви на «Європейський Парламент», проте в офіційних документах Співтовариств вона почала вживатись лише після набрання чинності ЄСА.

Асамблея Європейських співтовариств як прообраз Європейського Парламенту спочатку займала дуже скромне становище в інституціональному механізмі. Асамблея була переважно консультативним інститутом, хоча і мала деякі владні повноваження (найважливіше з них – право відправляти у відставку Комісію шляхом висловлення їй недовіри).

Спочатку засідання Асамблеї проходили не в рамках належності депутатів до відповідної політичної групи, а на основі національних фракцій, і лише в 1953 р. цей порядок було змінено.

Європейський Парламент прагнув підняти свій статус в інституційній системі Співтовариств або шляхом укладення угод з іншими інститутами, або шляхом тлумачення на свою користь установчих договорів.

У 1964 р. Рада посилила позиції Європейського Парламенту в нормотворчому процесі шляхом розширення консультації за межі так званих «важливих проблем», не визначивши при цьому нових меж для їх застосування. У результаті в середині 1970-х рр. Рада проводила консультації з Парламентом майже з усіх законодавчих пропозицій, підготовлених Комісією, а також за своєю ініціативою запровадила практику надання

пояснень того, чому зауваження Парламенту не були нею враховані. Прикладу Ради послідувала і Комісія, яка почала направляти всі службові документи не тільки Раді, але й Парламенту. Хоча така практика не отримала нормотворчого закріплення, проте продовжувала існувати і з часом стала звичною для взаємовідносин у трикутнику: Рада – Європейський Парламент – Комісія.

У 1970 та 1975 рр. були прийняті бюджетні договори, завдяки чому Європейський Парламент отримав можливість впливати на формування бюджету Співтовариств. Цей крок призвів до обмеження повноважень національних парламентів у питанні формування бюджету Співтовариств. Розширення повноважень Європейського парламенту у бюджетній сфері символізувало, що за Співтовариствами визнається право на існування власних ресурсів. Західні дослідники вважають, що саме з цього періоду починається поступова «емансипація» Європейського Парламенту.

Принципового значення для зміни правового статусу Європейського Парламенту набула процедура проведення загальних і прямих виборів, яку було ухвалено у 1974 р. і яка вперше була реалізована у 1979 р. Показово, що під час роботи саміту було ухвалено рішення про те, що проведення перших прямих виборів до Європейського Парламенту має збігтися із запровадженням європейського паспорта, що сприятиме ідентифікації громадян Співтовариств як європейців. Тобто, з 1979 р. Асамблея стала обиратися прямим загальним голосуванням громадян держав-членів, що істотно підвищило її вплив і авторитет.

Важливою подією в процесі зміцнення позицій Європейського Парламенту стало ухвалення в 1980 р. Судом ЄС рішення у справі *Roquette Frères*, яким він скасував ухвалений Радою регламент, оскільки його було прийнято без необхідного в цьому випадку консультативного висновку Парламенту. Таким чином була підтверджена обов'язковість його участі в процесі прийняття законодавчих актів у визначених установчими договорами сферах.

Чергове розширення повноважень Європейського Парламенту забезпечило підписання Єдиного Європейського Акту, який запровадив процедуру співпраці, що передбачила необхідність проведення другого читання у Європейському Парламенті під час консультацій щодо проекту нормативного акта та процедуру надання згоди Європейським Парламентом на прийняття нових членів ЄС і укладення угод про асоціацію.

Принципове значення для розвитку статусу Європейського Парламенту мав Маастрихтський договір, який запровадив процедуру спільного ухвалення рішення та розширив існуючі повноваження Парламенту, що сприяло його перетворенню на неодмінну складову законодавчої влади Союзу. Відтепер, Європейський Парламент більше не є суто консультативним органом, він перетворився на орган, який відіграє визначальну роль у законотворчому процесі ЄС. Розширення повноважень Європейського Парламенту в цей період супроводжувалося застереженням зі сторони Суду ЄС, згідно з яким неприпустимо, аби Парламент зловживав своїми правами. Суд зазначив, що прерогативи одного інституту не повинні перешкоджати виконанню функцій іншими інститутами, а також досягненню цілей ЄС.

У 1999 р. набув чинності Амстердамський договір, який розширив напрямки європейської політики, в яких приймає участь Європейський Парламент. Договір розширив й правові підстави застосування процедури спільного ухвалення рішення та забезпечив юридичну обов'язковість рішення Європейського Парламенту щодо майбутнього законодавчого акту.

Згідно з ст. 14 ДЄС Європейський Парламент виступає представником вже не народів держав-членів, а громадян Союзу. Парламент стає обов'язковим учасником законодавчого процесу у межах інституційного трикутника: Комісія – Рада – Європарламент. Парламент несе вже рівну з Радою відповідальність за якість законодавства. Нова роль Парламенту базується на розширеній процедурі спільного ухвалення рішення, завдяки чому досягається одна із цілей інституційних реформ – наближення законодавчого процесу до загальноприйнятих демократичних стандартів.

Також, Європейський Парламент отримав певні права у сфері здійснення контролю за Комісією. Крім того, змінилася структура та організація самого Парламенту. Статус Європейського Парламенту, його склад, порядок організації та формування регулюються ст. 14 ДЄС та статтями 223–234 ДФЄС, які деталізуються у Регламенті Парламенту та Програмі його діяльності.

Лісабонський договір визначив, що в Європейському Парламенті депутати представляють не окремі держави-члени, а всіх громадян Союзу, унаслідок чого вони не пов'язані наказами своїх виборців, не можуть бути відкликані і голосують відповідно до своєї совісті й переконань.

В Лісабонському договорі передбачено, що кількість депутатів в Європейському Парламенті становить 750 депутатів та Голова.

З 1 липня 2019 року по 31 січня 2020 року у Європейському Парламенті працював 751 депутат Європарламенту, як це передбачено Лісабонським договором. Однак, вихід Великобританії з-поміж членів ЄС скоротив цю цифру до 705 депутатів. З 73 місць, що звільнилися, у Великобританії 27 були перерозподілені, щоб краще відобразити принцип спадної пропорційності. 27 місць отримали Франція (+5), Іспанія (+5), Італія (+3), Нідерланди (+3), Ірландія (+2), Швеція (+1), Австрія (+1), Данія (+1), Фінляндія (+1), Словаччина (+1), Хорватія (+1), Естонія (+1), Польща (+1) та Румунія (+1).

Пропозиція гарантує, що місця розподіляються «об'єктивно, справедливо, надійно та прозоро». Відповідно до Договору про Європейський Союз такий розподіл місць дотримується принципу «дегресивної пропорційності», згідно з яким більші держави-члени мають менше місць, ніж дрібніші щодо їхнього населення. Депутати Європейського Парламенту від великих держав-членів представляють більше громадян, ніж від дрібніших. Кількість депутатів, що обираються в одній державі-члені, не може бути менше 6 – мінімальний поріг і більше 96 – максимальний поріг. Депутатів Європейського Парламенту обирають строком на п'ять років на засадах прямого загального виборчого права шляхом вільного таємного голосування.

Європейський Парламент складається з:

- Голова – вища посадова особа Європейського Парламенту, яка здійснює керівництво всією діяльністю Парламенту і його органів. Голова обирається депутатами зі свого складу строком на два з половиною роки, тобто на половину п'ятирічного терміну повноважень Європейського Парламенту. Допускається повторне обрання. Від імені Парламенту його Голова підписує акти, в тому числі бюджет ЄС і тексти регламентів, директив і рішень, прийнятих спільно Європейським Парламентом і Радою ЄС (Голова Парламенту ставить підпис завжди першим, Голова Ради – другим).

- Заступники голови (віце-голови), як і Голова, обираються депутатами зі свого складу на 2,5 роки з правом на переобрання. Кількість заступників – 14. При їх наборі визначається порядок старшинства: перший заступник, другий і т.д. Відповідно до цього порядку заступники призиваються до виконання повноважень Голови в разі його відсутності.

- Бюро – це орган Парламенту, який регулює фінансові, організаційні і адміністративні питання, що стосуються внутрішньої організації Парламенту, його секретаріату та його органів. До складу Бюро входять 15 осіб. Це Голова і 14 його заступників. З дорадчим голосом в роботі Бюро також беруть участь квестори.

- Квестори – посадові особи Європейського Парламенту, яким доручаються адміністративні та фінансові питання. Квестори підзвітні Бюро Європейського Парламенту, до складу якого вони входять з правом дорадчого голосу. Так само як і Голова, і заступники голови Європейського Парламенту, квестори обираються депутатами зі свого складу на 2,5 року. Квесторів п'ять і між ними, аналогічно заступникам голови, встановлюється порядок старшинства. Внутрішній регламент Європейського Парламенту покладає на квесторів обов'язок щодо ведення спеціального реєстру фінансової і професійної діяльності парламентаріїв. З цією метою кожен депутат Європейського Парламенту зобов'язаний щорічно направляти квесторам декларацію, що включає відомості про його професійну та іншу оплачувану

діяльність, і про доходи, що отримуються на додаток до платні парламентарія від третіх осіб в зв'язку з його політичною діяльністю.

Генеральний секретаріат є допоміжним апаратом Європейського Парламенту. Його співробітники повинні забезпечувати нормальну роботу Парламенту в цілому і окремих депутатів (переклад документів, технічне обслуговування, юридична підтримка і т.д.).

Конференція голів виступає як орган політичного керівництва роботою Парламенту. Саме Конференція голів вирішує питання планування законодавчої та іншої діяльності Парламенту, визначає склад і компетенцію парламентських комісій, вирішує питання взаємодії Європейського Парламенту з парламентами держав-членів і т.д. До складу Конференції голів за посадою входять керівники парламентських фракцій і самого Парламенту, тобто Голова Європейського Парламенту і голови політичних груп (звідси і назва даного органу). У засіданнях Конференції голів також запрошується брати участь один з депутатів, що не входить ні в одну з фракцій, але без права голосу.

Кількість членів Конференції голів, таким чином, не є фіксованою (залежить від числа фракцій). Крім Бюро і Конференції голів, в структурі Європейського Парламенту функціонують і інші колегіальні органи з консультативними повноваженнями: Конференція голів комісій і Конференція голів делегацій. Ці органи дають рекомендації Бюро і Конференції голів з питань функціонування, відповідно, парламентських комісій або міжпарламентських делегацій, що включають депутатів Європейського Парламенту.

Аналогічно парламентам держав, з метою більш ефективної компетентної роботи по обговоренню законопроектів та інших питань з числа депутатів в Європейському Парламенті утворені комісії (постійні і тимчасові). Усередині комісій можуть утворюватися підкомісії. Завдання постійних комісій – попередній аналіз проектів законодавчих та інших актів, що підлягають прийняттю Європейським Парламентом. До того як Парламент

приступити до розгляду документа на своєму пленарному засіданні, його вивчення проводить одна з постійних комісій, що призначається відповідальною.

Результати вивчення документа, поправки та рекомендації відповідальної комісії викладаються в її доповіді на засіданні Парламенту.

Система постійних комісій в цілому відповідає системі предметів сфер компетенцій ЄС.

Тимчасові комісії Європейського Парламенту на відміну від постійних утворюються для вивчення будь-якого окремого питання і називаються спеціальні комісії. Після представлення доповіді на пленарному засіданні спеціальна комісія розпускається.

За загальним правилом, мандат спеціальних комісій триває максимум рік, але допускається його продовження. Серед тимчасових комісій особливе місце займають слідчі комісії, за допомогою яких реалізується право Європейського Парламенту на здійснення розслідувань.

Формування всіх парламентських комісій здійснюється за партійно-політичною ознакою. Кандидатів в члени комісій висувають фракції (політичні групи), а також група неприєднаних депутатів. Персональний склад усіх комісій затверджується Європейським Парламентом на пленарному засіданні за пропозицією Конференції голів.

Після реформи, проведеної Лісабонським договором, система основних напрямків діяльності (функцій) Європейського парламенту закріплюється в § 1 ст. 14 ДЄС, де проголошується, що : «Європейський парламент спільно з Радою здійснює законодавчу і бюджетну функції. Він здійснює функцію політичного контролю та консультативну функцію згідно з умовами, передбаченими Договорами. Він обирає Голову Комісії».

Особливість законодавчих повноважень Європейського Парламенту, полягає в тому, що Європейський Парламент не є одноосібним носієм законодавчої влади в ЄС, він здійснює її завжди спільно з Радою ЄС, яка

представляє на рівні ЄС інтереси окремих держав-членів (в особі уповноважених ними національних міністрів).

Після реформи Лісабонського договору з більшості питань, віднесених до компетенції ЄС, Європейський парламент і Рада ЄС є рівноправними носіями законодавчої влади. Це означає, що законодавчий акт ЄС для прийняття і вступу в силу повинен бути схвалений і Європейським Парламентом, і Радою ЄС. Відсутність підтримки з боку одного із законодавчих інститутів, відповідно, тягне за собою відхилення законопроекту.

Відповідно до ст. 294 ДФЄС звичайна законодавча процедура включає в себе три читання і можливий додатковий етап (погоджувальну процедуру, яка передбачає скликання погоджувального комітету Європейського Парламенту і Ради).

Навпаки, при відсутності розбіжностей між двома законодавчими інститутами ЄС процедура може завершитися вже на першому читанні. Для деяких етапів ст. 294 ДФЄС також встановлює чіткі часові терміни, покликані дисциплінувати законодавців і одночасно прискорити вирішення питання про долю законопроекту (прийняття або відхилення).

Перше читання відкривається розглядом законопроекту (Проект законодавчого акту у формі регламенту, директиви, рішення ЄС) в Європейському Парламенті. Як правило, законопроект вноситься Європейською Комісією як інститутом, що здійснює ініціативну функцію.

За підсумками розгляду законопроекту в першому читанні Європейський Парламент приймає по ньому свою позицію (position), яка може містити зміни і доповнення в первісний текст. Ця позиція потім передається Раді ЄС.

Далі можливі два варіанти:

1) Рада схвалює позицію Європейського Парламенту. В цьому випадку законопроект приймається в редакції, яка відповідає позиції Європейського Парламенту;

2) Рада не затверджує позицію Європейського Парламенту. У цьому випадку він приймає свою власну позицію в першому читанні і передає її до Європейського Парламенту. При першому варіанті законодавча процедура успішно завершується. При другому варіанті вона переходить на друге читання. Друге читання, як і перше, відкривається розглядом законопроекту в Європейському Парламенті. В даному випадку Європейський Парламент розглядає вже не з спочатку представлений документ, а його редакцію, запропоновану Радою на першому читанні.

Протягом трьох місяців після отримання позиції Ради в першому читанні Європейський Парламент:

1) може схвалити її. В цьому випадку законодавчий акт приймається в редакції, яка відповідає позиції Ради, а законодавча процедура завершується. Схвалення Європейського Парламенту може носити і мовчазний характер, тобто коли Європейський Парламент протягом трьох місяців не висловив своєї думки;

2) може відхилити позицію Ради у першому читанні. В цьому випадку законодавча процедура також завершується, але з негативним результатом («запропонований акт вважається не прийнятим»);

3) може запропонувати поправки до позиції Ради в першому читанні. Текст законопроекту з подібними поправками, відповідно, передається Раді. Рада ЄС також протягом трьох місяців розглядає поправки Європейського Парламенту і приймає одне з двох рішень: схвалює всі поправки або не схвалює всі поправки.

У першому випадку законодавча процедура успішно завершується (Акт вважається прийнятим з поправками Європейського Парламенту, схваленими Радою). У другому випадку друге читання переходить на додатковий етап, так звана «погоджувальна процедура».

У разі успішного завершення звичайної законодавчої процедури прийнятий законодавчий акт направляється на підпис головам Європейського Парламенту і Ради ЄС. Підписаний головами законодавчих інститутів ЄС, він

публікується в Офіційному журналі Європейського Союзу в якості «Регламенту Європейського Парламенту і Ради», «Директиви Європейського Парламенту і Ради» або «Рішення Європейського Парламенту і Ради». Якщо інша дата не встановлена в законодавчому акті, то через 20 днів після такої публікації акт вступає в силу.

До бюджетних повноважень Європейського Парламенту відноситься, перш за все, прийняття щорічного бюджету Союзу, на основі якого виробляються фінансові асигнування ЄС. Бюджет Союзу видається щорічно – в розрахунку на один фінансовий рік, який починається 1 січня і закінчується 31 грудня.

Найбільш широкими контрольними повноваженнями Європейський Парламент наділений відносно головного виконавчого інституту ЄС – Європейської Комісії, яка не тільки зобов'язана регулярно звітувати перед ним про свої дії, але і може бути відправлена ним у відставку шляхом висловлення вотуму недовіри. Європейський Парламент також здійснює контроль щодо інших інститутів, органів, установ ЄС і в деяких випадках відносно держав-членів ЄС.

Консультативна функція і відповідні їй повноваження Європейського Парламенту є спадщиною перших етапів функціонування Європейських Співтовариств, коли прообраз Європейського Парламенту – Асамблея Європейських співтовариств – здійснювала тільки окремі «повноваження по обговоренню і контролю» і не мала права вирішального голосу у прийнятті законодавчих та інших правових актів, прийнятих, як правило, Радою ЄС.

Консультативні повноваження Європейський Парламент здійснює щодо видання правових актів з питань ядерної енергетики в рамках Євратому (всі акти Євратому вважаються незаконодавчими). Наприклад, згідно зі ст. 31 Договору про Євратом норми соціального захисту населення та працівників від іонізуючого випромінювання затверджує Рада після консультації з Європейським Парламентом і за пропозицією Комісії.

Консультативними повноваженнями Європейський Парламент наділений, також при призначенні членів Рахункової Палати (призначаються Радою ЄС після консультації з Європейським Парламентом), Голови і членів Правління Європейського Центрального Банку (призначаються Європейською Радою після консультації з Європейським Парламентом).

Європейський Парламент самостійно призначає терміном на п'ять років Європейського Омбудсмена, який проводить розслідування порушень порядку управління в діяльності інститутів, органів і агентств ЄС.

З 2001 р. спільно з Радою ЄС Європейський Парламент, також призначає спеціального «інформаційного» омбудсмена ЄС – Європейського контролера із захисту даних. Після реформи Лісабонського договору Європейський Парламент отримав право впливати на процес формування Суду ЄС, висувуючи одного представника в спеціальний кваліфікаційний «Комітет», який дає висновки про придатність кандидатів на посади суддів і генеральних адвокатів Суду ЄС.

Важлива гарантія незалежності і ефективної діяльності європейських парламентаріїв закріплена в Акті про прямі вибори до Європарламенту 1976 року – несумісність посад. Згідно з цим Актом депутатам, зокрема, забороняється займати посади в інших інститутах, органах і установах ЄС, входити до складу національних урядів і парламентів.

Політичні переконання (точніше, партійна приналежність), а не національність визначають характер депутатських об'єднань в стінах Європейського Парламенту. Як і в національних парламентах, його депутати об'єднуються у фракції, офіційно назва політичні партії. При цьому політична партія не може включати депутатів тільки з однієї держави. У залі засідань парламентарії розташовуються не по національній, а по партійній приналежності.

У відповідності зі сформованою традицією парламентських інститутів, Європейський Парламент працює в сесійному порядку. Але, *de facto* Європейський Парламент є постійно діючим інститутом. При необхідності

позачергові засідання проводяться на вимогу більшості депутатів, Ради ЄС або Європейської Комісії.

Серед інститутів ЄС Парламент в найбільшій мірі відповідає принципу гласності як одного із загальних принципів функціонування ЄС. Відповідно до внутрішнього регламенту самого Європейського Парламенту повинна забезпечуватися «максимальна прозорість його діяльності». За загальним правилом, пленарні засідання і засідання парламентських комісій (крім слідчих) є публічними, такий же характер має їх документація. Протоколи засідань і інша інформація, що характеризує діяльність Європейського Парламенту, публікуються в Офіційному журналі Європейського Союзу. Після закінчення кожного засідання його відеозапис розміщується в Інтернеті.

Прийняття рішень Європейський Парламент здійснює, за загальним правилом, простою більшістю, тобто більшістю від числа поданих голосів. Тільки в деяких, особливо важливих випадках, установчі договори ЄС вимагають, щоб Європейський Парламент приймав рішення абсолютною більшістю від загального числа депутатів. Такий порядок встановлений, наприклад, для дачі згоди на вступ в ЄС нових держав-членів, для обрання Голови Європейської Комісії, для відхилення законопроектів в рамках звичайної законодавчої процедури або відхилення проекту бюджету ЄС, для прийняття власного внутрішнього регламенту.

Ще більш рідкісним є вимога кваліфікованої більшості голосів, яка в Європейському Парламенті буває двох видів:

- 1) 2/3 поданих голосів, що представляють абсолютну більшість всіх парламентаріїв, наприклад, при винесенні вотуму недовіри Європейської Комісії;

- 2) 3/5 поданих голосів, що представляють абсолютну більшість всіх парламентаріїв, з метою підтвердження своїх поправок до проекту бюджету ЄС, які були відхилені Радою.

Як і інші інститути, органи, агентства ЄС, Європейський Парламент несе колегіальну юридичну відповідальність перед Судом ЄС в формі скасування

його актів, а також покладання на Парламент обов'язку вчинити певні дії, якщо такий обов'язок випливає з установчих договорів (за позовами щодо бездіяльності).

Індивідуальна юридична відповідальність депутатів супроводжується рядом обмежень, які в цілому відповідають загальноприйнятим парламентським традиціям.

По-перше, недоторканність (імунітет) парламентаріїв (Протокол про привілеї та імунітети Європейського Союзу). Депутат не підлягає кримінальному чи іншому судовому переслідуванню, а так само затримання, крім випадків затримання на місці злочину. В інших випадках для арешту, порушення проти депутата кримінальної справи і т.п. потрібна згода самого Парламенту. Імунітет парламентаріїв, таким чином, не є абсолютним, але його позбавлення залежить від волі Європейського Парламенту в цілому (прецеденти позбавлення європейських парламентаріїв імунітету мали місце).

По-друге, невідповідальність за парламентську діяльність. «Члени Європейського Парламенту не можуть бути обшукані, затримуватися або переслідуватися в зв'язку з висловленими ними думками або їх голосуванням при здійсненні своїх функцій». Невідповідальність депутатів за політичну діяльність є абсолютною. Депутат Європейського Парламенту не може бути підданий з боку держав-членів ніяким кримінальним або адміністративним санкціям за погляди, які він висловлював і захищав у стінах Парламенту. Однак це обмеження не стосується відповідальності депутата перед самим Європейським Парламентом за вчинені ним дисциплінарні проступки.

Дисциплінарна відповідальність парламентаріїв передбачена внутрішнім регламентом Європейського Парламенту. На відміну від юридичної, політична відповідальність Парламенту або його членів формально відсутня. Виборці не можуть вимагати відкликання депутатів або розпуску Європейського Парламенту в цілому.

Вплив громадян ЄС на депутатський корпус здійснюється в ході чергових парламентських виборів, на яких вони можуть відмовити в підтримці партії і окремих парламентарів, які не виправдали їхньої довіри.

Питання до практичного заняття

1. Еволюція Європейського Парламенту як інституту ЄС.
2. Правові основи та принципи діяльності Європейського Парламенту. Загальна характеристика внутрішнього регламенту Європейського Парламенту.
3. Склад та порядок формування Європейського Парламенту. Вибори депутатів. Права та обов'язки депутатів.
4. Функції та повноваження Європейського парламенту.
5. Внутрішня організація Європейського Парламенту.
6. Порядок роботи та прийняття рішень в Європейському Парламенті. Порядок розгляду законопроектів.
7. Відносини Європейського Парламенту з парламентами держав-членів.
8. Відповідальність Європейського Парламенту.

Теми для самостійного опрацювання

1. Організація та діяльність парламентських комітетів, груп депутатів.
2. Правила проведення пленарних засідань, порядок обговорення питань та процедури голосування.
3. Правила для ухвалення різних видів рішень – законодавчих, бюджетних, резолюцій.
4. Порядок реєстрації депутатів на засіданнях.

Теми для рефератів

1. Правовий статус членів Європейського Парламенту.
2. Правовий статус Голови Європейського Парламенту.

3. Правове положення політичних партій в Європейському Парламенті.

Література до теми

- 1) Аракелян М.Р., Бехруз Х.Н., Гребенюк Д.О. Європейський парламент: голос громади в законодавчому процесі ЄС. Держава та регіони, серія: Право. 2022. 4 (78). С.212-216.
URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2022/32.pdf
- 2) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 3) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.
- 4) Бояринова О. Як працює Європейський парламент: нотатки очевидця / О. Бояринова // Бібліотечний форум України : Інформ. щоквартал. журн. 2016. № 3. С. 56-57.
- 5) Вархов Г. В. Партійно-політичне структурування Європейського Парламенту: організаційне оформлення та чинники впливу : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Галина Василівна Вархов; наук. кер. І. С. Монолатій; ДВНЗ "Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника". Івано-Франківськ, 2019. 209 с.
- 6) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 7) Войтенко І. Х Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І.Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 8) Гребенюк Д.О. Місце і роль Європейського Парламенту в інституційній системі Європейського Союзу. Юридичний науковий електронний журнал. № 7. 2022. С. 465 – 467 http://www.lsej.org.ua/7_2022/112.pdf
- 9) Гребенюк Д.О. Генезис Європейського Парламенту та його трансформація до наддержавності. Науковий вісник УжНУ. Серія: Право. № 72. 2022. С. 32-35.

<https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/10/7.pdf>

10) Гребенюк Д.О. Фрагментація та поляризація фактори які створюють Європейський Союз актором головних змін. Юридичний науковий електронний журнал. № 5. 2022. С. 695 – 696.

http://www.lsej.org.ua/5_2022/168.pdf

11) Гребенюк Д. О. Співпраця Європейського Парламенту з Верховною Радою України: нормативно-правова база, цілі та євроінтеграція // Шістдесят четверті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 27-28 квітня 2022 р.). Львів, 2022. С. 24-28.

12) Гребенюк Д. О. Політико правова роль європейського парламенту в процесі застосування ст. 50 Договору про Європейський Союз Новий Курс. 2022.

URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=uUTAeFwAAAAJ&citation_for_view=uUTAeFwAAAAJ:qjMakFHDy7sC.

13) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.

14) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.

15) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.

16) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.

17) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

18) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.:

«Знання», 2012. 759 с.

19) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.

20) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.

21) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.

22) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.

23) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.

24) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.

25) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

26) Пістракевич О. В. Взаємозалежність інституцій Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XI регіональної наук.практ. конф. (Дніпропетровськ, 15 трав. 2014 р.): / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 94–95.

27) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу за Лісабонським договором / О. В. Пістракевич // Інновації в державному управлінні:системна інтеграція освіти, науки, практики : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. Т. 1.

С. 569–570.

28) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15 / О. В. Пістракевич. К., 2015. 202 с.

29) Пістракевич О. В. Інституції Європейського Союзу: чому потрібно їх вивчати? / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали регіон. наук.-практ. 180 конф. 17 трав. 2012 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. С. 212–213.

30) Пістракевич О. В. З історії становлення та розвитку інституційної системи Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 16 трав. 2012 р.) : у 2 т. / редкол. : М. М. Білинська та ін. К. : НАДУ, 2012. Т. 2. С. 31–33.

31) Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Державне управління” / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 241–244; 244–263.

32) Сандро Гоці. Урядування в об’єднаній Європі : пер. з італ. / Гоці Сандро. К. : К.І.С., 2003. 286 с.

33) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.

34) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.

35) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.

36) Стрельцов О.В. Ознаки наднаціональності у правовій природі ЄС // VI

(Шості) наукові читання, присвячені пам'яті Володимира Михайловича Корецького : зб. наук. праць. С.74-79.

37) Тітов Є. Б. Відповідальність представників держав-членів та персоналу на прикладі деяких інституцій Європейського Союзу// Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право», (29), 2020. С. 341-347.

38) Харитонов Р. Ф., Масловська Т. П. Проблемні аспекти правосуб'єктності міжнародних організацій: Європейський союз та Рада Європи. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №11. С. 816-818. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/199.pdf

39) Штрайнц Р. Європейське право. Львів: Астролябія, 2009. 480 с.

40) Шумейко Т.А. Перспективи правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні в контексті Директиви Європейського Парламенту і Ради № 91/477/ЄЕС // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 32 (71). № 4. 2021. С .63-68.

41) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.

42) Яковюк І. В. Європейський Парламент: динаміка правового статусу / І. В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 27. С. 62-76.

43) Amténbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.

44) Davies K. Understanding EU Law / Karen Davies. New York: Routledge, 2013. 178 p.

45) Chalmers D. EU Law / D. Chalmers, G. Davies, G. Monti. UK: Cambridge University Press, 2010. 1116 p.

46) Craig P. The evolution of EU Law / P. Craig, G. De Burca. New York: Oxford University Press, 2011. 917 p.

47) Craig P. EU Law / P. Craig, G. De Burca., Oxford University Press. 2011.

1155 p.

- 48) European Parliament resolution of 11 February 2021 on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine (2019/2202(INI)). European Parliament. 2021. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html
- 49) Fairhurst J. Law of the EU / John Fairhurst. UK: Pearson Education Limited, 2014. 791 p.
- 50) Henry G. Schermers, Niels M. Blokker International Institutional Law. Brill. 2021. 1336 p.
- 51) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.
- 52) Kenealy D. The EU: How does it work? / D. Kenealy, J. Peterson, R. Corbett. UK: Oxford University Press, 2015. 283 p.
- 53) Lenaerts K. European Union Law / K. Lenaerts, P. Van Nuffel. Great Britain: Sweet and Maxwell, 2011. 1083 p.
- 54) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.
- 55) Peterson J. The Institutions of the EU / J. Peterson, M. Shackleton. UK: Oxford University Press, 2017. 465 p.
- 56) Schutze R. An introduction to European Law / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 314 c.
- 57) Schutze R. European Constitutional Law / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 484 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
3. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/lastrules/TOC_EN.html?redirect

ТЕМА 3. ПРАВОВИЙ СТАТУС РАДИ ЄС ЯК ІНСТИТУТУ ЄС

1. Еволюція Ради ЄС як інституту ЄС. Організаційно-правові засади діяльності Ради ЄС.
2. Склад та порядок формування Ради ЄС. Конфігурації Ради ЄС. Головування в Раді ЄС.
3. Функції та повноваження Ради ЄС.
4. Процес прийняття рішень у Раді ЄС.
5. Відповідальність Ради ЄС.

Рада ЄС є однією із ключових інституцій Європейського Союзу. Згідно зі ст. 16 Договору про функціонування Європейського Союзу Рада ЄС спільно з Європейським Парламентом виконує, крім законодавчої, ще й бюджетну функцію. Також вона здійснює функцію з розробки політики та координаційну функцію, як встановлено Договорами.

Повне найменування Ради ЄС змінювалося на різних етапах існування ЄС. Спочатку в рамках кожного з Європейських Співтовариств функціонували три окремих «ради»: Спеціальна рада міністрів ЄОВС (відповідно до Договору, про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі 1951 р.), Рада ЄЕС і Рада Євратому (відповідно до Римських договорів про заснування Європейського Економічного Співтовариства та Європейського Співтовариства з атомної енергії 1957 р.). З 1967 р, коли вступив в силу «Договір про злиття», Рада перетворилася в єдиний інститут ЄОВС, ЄЕС, Євратому та стала називатися Радою Європейських Співтовариств. Нарешті, після вступу в силу ДЄС Рада отримала сучасне найменування – Рада Європейського Союзу.

Раду ЄС не слід плутати з Європейською Радою та Радою Європи. Європейська Рада – включає вищих керівників держав-членів, а Рада Європи – самостійна інтеграційна організація європейських країн.

Рада ЄС складається з міністрів урядів держав-членів. Володіючи, як виконавчою, так і законодавчою владою, вона є центром ЄС із прийняття

рішень. До складу Ради ЄС входить один представник від кожної держави-члена на рівні міністра, що відповідає за конкретну галузь політики та має право голосувати від імені уряду держав-члена, яку представляє.

Рада виступає як єдина інституція, але з метою оптимізації роботи вона проводить свої засідання у форматі конфігурацій, які формуються в залежності від конкретних питань, що мають бути розглянуті. Кожна конфігурація включає міністрів урядів держав-членів та комісарів Європейської Комісії, відповідальних за конкретні напрями діяльності. Наприклад, якщо порядок денний Ради включає питання охорони навколишнього середовища, участь у його обговоренні беруть міністри, які керують екологічною політикою у своїх країнах. Таке засідання проводить конфігурація «Рада з охорони навколишнього середовища». Рада з питань зовнішньої політики складається з міністрів закордонних справ держав-членів, Рада юстиції та внутрішніх справ – з відповідних міністрів. У засіданнях Ради із загальних справ, яка має широкі повноваження, зазвичай беруть участь міністри закордонних справ або міністри з європейських справ урядів держав-членів. Отже, залежно від порядку денного, на засідання збираються фахівці з різних галузей: закордонних справ, фінансів, сільського господарства, промисловості, транспорту, освіти, зв'язку та ін.

З огляду на таку різноманітність спеціалізованих складів Рад постає питання координації цих засідань. Засідання Ради ЄС відбуваються не на постійній основі. Склад Ради змінюється залежно від порядку денного її роботи, із залученням різних представників урядів держав-членів (на рівні профільних міністрів) до участі в засіданнях. Кожен національний міністр, ставлячи свій підпис під рішенням Ради ЄС, тим самим виступає від імені уряду своєї країни і несе відповідальність як перед національним парламентом, так і перед громадянами. Так забезпечується демократична легітимність прийнятих в Раді ЄС рішень, але самі європейці вважають її недостатньою.

На сьогодні Рада засідає в різних конфігураціях, перелік яких ухвалюється відповідно до ст. 236 ДФЄС.

З моменту набуття чинності Лісабонського договору діє десять конфігурацій Ради ЄС:

- із загальних питань;
- із зовнішньої політики;
- економічних та фінансових питань;
- юстиції і внутрішніх справ;
- зайнятості, соціальної політики, охорони здоров'я та захист прав споживачів;
- конкурентоспроможності (внутрішній ринок, промисловість, наукові дослідження і космос);
- транспорту, телекомунікацій та енергетики;
- сільського господарства і рибальства;
- охорони навколишнього середовища;
- освіти, молоді, культури та спорту.

Разом з тим Рада залишається єдиною, оскільки незалежно від конфігурації Ради, яка приймає рішення, це рішення завжди є рішенням Ради ЄС, і жодних згадок про конфігурації. Засідання проводяться в Брюсселі, де Рада ЄС проводить їх кілька разів на місяць (в Люксембурзі проводяться зустрічі в квітні, червні і жовтні).

Своєрідною гарантією послідовної діяльності Ради в різних конфігураціях одна з одною виступає Рада із загальних питань. На засіданнях Ради із загальних питань, розглядаються питання, які впливають майже на всі напрями політики ЄС. Це переговори про розширення ЄС, підготовка багаторічної бюджетної перспективи Союзу, інші організаційні та адміністративні питання. Ця Рада також координує підготовку засідань Європейської Ради та контролює виконання прийнятих за їх результатами рішень. Крім того, вона виконує роль координатора робіт в різних сферах

політики, що проводяться іншими конфігураціями Ради, а також займається будь-яким питанням, дорученими їй Європейською Радою.

До основних напрямів діяльності Ради ЄС належать:

- прийняття законодавчих актів разом з Європейським Парламентом у межах звичайної законодавчої процедури;
- прийняття бюджету разом з Європейським Парламентом;
- координація економічної політики держав-членів;
- визначення та впровадження спільної зовнішньої та політики безпеки;
- укладення міжнародних угод між ЄС та третіми країнами;
- координація дії держав-членів та вжиття заходів щодо співпраці в галузі правопорядку та судочинства в кримінальних справах.

Кількість засідань протягом року залежить від масштабів та інтенсивності законодавчого процесу в ЄС і політичних рушіїв того чи іншого особливого питання. Деякі конфігурації Ради збираються раз на місяць, інші – раз на півроку. Кожна зі спеціалізованих Рад має власний розклад нарад. Попри те, що склад Ради ЄС змінюється, це єдина інституція. Роботу Ради ЄС регламентують ст. 16 ДЄС та 237–243 ДФЄС. Відповідно до ч.3 ст. 240 ДФЄС Рада ухвалює свій Внутрішній Регламент.

За підготовку роботи Ради міністрів відповідає Комітет постійних представників урядів держав-членів (COREPER), який і готує та координує всю її роботу. Робота цього комітету забезпечується діяльністю понад 150 комітетів і робочих груп, до складу яких входять представники держав-членів, що працюють у Брюсселі, та їх помічники. Серед комітетів деякі з них відіграють особливу роль у забезпеченні координації та експертизи у цій сфері. Йдеться, наприклад, про комітет з економічних і фінансових питань, комітет з політичних питань і питань безпеки (відповідальний за моніторинг міжнародної ситуації у сфері зовнішньої та спільної політики безпеки, політичного і стратегічного напрямку в операціях із урегулювання криз) та

координаційний комітет, відповідальний за підготовку робіт у сфері поліцейського і судового співробітництва в кримінальних справах.

Заснований внутрішнім регламентом Ради в 1958 р., COREPER не є інституцією ЄС, не має власних повноважень і не наділений правом приймати рішення. Однак, у рамках інституційної системи Європейського Союзу COREPER посідає важливе місце на стику національних інтересів та вимог Союзу. З 1962 р. COREPER розділений на дві частини. У форматі першої частини (COREPER I) збираються заступники постійних представників, які здійснюють підготовку роботи Ради з питань внутрішнього ринку, захисту прав споживачів і туризму, промисловості та енергетики, досліджень, транспорту й телекомунікацій, рибальства, охорони навколишнього середовища, зайнятості та соціальної політики, охорони здоров'я, освіти й молоді, культури, сільського господарства, ветеринарні та фітосанітарні питання. У рамках другої частини (COREPER II) збираються постійні представники, які здійснюють підготовчу роботу з інституційних питань, із загальних питань Ради, з питань економіки та фінансів, розвитку, юстиції, внутрішніх справ та цивільної безпеки, з питань бюджету.

Значущу роль у взаємодії різних учасників у процесі діалогу відіграє Генеральний секретаріат Ради, керівництво якого покладено на Генерального секретаря Ради. Функції Генерального секретаріату охоплюють відносини між делегаціями держав-членів у спеціалізованих робочих групах, на рівні COREPER, а також міністрів, і включають паралельний діалог між делегаціями держав-членів та Комісією. В кожній державі-члені, взаємодія проводиться між різними органами управління для інтеграції приписів ЄС та їх забезпечення відповідності національному законодавству.

Засідання Ради ЄС проводяться відкрито, коли розглядаються та голосують за прийняття законодавчих актів. Кожне засідання поділяється на дві частини – для розгляду законодавчих актів ЄС та для інших питань. Громадськість може слідкувати за дискусіями в режимі реального часу на інтернет-сайті Ради, спостерігати за виступами міністрів та переглядати, як

вони захищають інтереси своїх країн. Вся письмова документація, доступна для міністрів та членів Ради ЄС, також доступна для широкої громадськості. Проте, у випадках обмеженого доступу, таких як дискусії з питань закордонних справ, публічного обговорення не ведеться. Зате, засідання Ради завжди супроводжуються прес-конференціями та прес-релізами, які пояснюють прийняті рішення.

Рада ЄС приймає законодавчі акти, до яких належать регламенти, директиви, рішення. Правові акти, які безпосередньо стосуються життя громадян ЄС і мають значний міжнародний вплив (резонанс), приймаються Радою, як правило, спільно з Європейським Парламентом. Як тільки Європейська Комісія направляє законодавчу пропозицію Раді ЄС, остання посилає його копію в Європейський Парламент, який також сам починає вивчення даної пропозиції в робочих групах. Потім законопроект потрапляє до Комітету постійних представників.

Якщо не вдається дійти згоди в рамках COREPER, міністри намагаються досягти консенсусу, перш ніж приступити до голосування. Іншими словами, при вирішенні питань кращим є досягнення між сторонами повного взаєморозуміння. В ст. 238 Договору про функціонування ЄС передбачено кілька способів голосування в Раді ЄС: одностайно, кваліфікованою більшістю і простою більшістю.

Одностайність потрібна, коли Рада ЄС має намір внести поправки в законодавчу пропозицію всупереч рекомендаціям Європейської Комісії, а також по життєво важливим для ЄС питанням. Слід зазначити, що Маастрихтський договір 1992 р., Амстердамський договір 1997 р. та Ніццький договір 2001 р., Лісабонський договір 2007 р., які вносили зміни в основи Європейського Союзу, скоротили кількість справ, при яких необхідна одностайність при прийнятті рішень. Тому тепер голосування кваліфікованою більшістю – це основний спосіб прийняття рішень в Раді ЄС.

Відповідно до нині прийнятим правилам кваліфікованої більшості, вона визначається на підставі не менш ніж 55% членів Ради, які представляють

держав-членів, що беруть участь у голосуванні, і в яких зосереджено не менш ніж 65% населення цих держав. Блокуюча меншість має включати принаймні мінімальне число членів Ради, які представляють понад 35% населення держав-членів, що беруть участь у голосуванні, плюс один член; в іншому випадку кваліфікована більшість вважається досягнутою. Якщо ж Рада не діє за пропозицією Європейської Комісії чи Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки, кваліфікована більшість визначається на підставі не менш ніж 72% членів Ради, що представляють держав-членів, що беруть участь у голосуванні, і в яких зосереджено не менш ніж 65% населення цих держав. Якщо ця умова не задоволена, рішення не приймається.

Керівництво в Раді ЄС здійснює країна, яка головує в ній півроку. Тому головування в Раді є важливим елементом її функціонування. Функцію голови в Раді протягом шести місяців виконує одна держава-член. Порядок головування визначений її власним рішенням від 1 січня 2016 р., яким також затверджено відповідний графік для держав-членів ЄС до 31 грудня 2030 р. включно. Головування в усіх конфігураціях Ради ЄС, крім Ради із закордонних справ (з моменту вступу в силу Лісабонського договору, очолюється Верховним представником ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки), здійснюють представники держав-членів на засадах рівномірної ротації згідно з умовами, встановленими ст. 236 ДФЄС. Під час шестимісячного періоду країна головування проводить зустрічі на всіх рівнях, пропонує головні лінії поведінки (принципи) і досягає компромісів, необхідні Раді в процесі прийняття рішення. Оскільки кожна головуєча в Раді держава-член намагається передусім домогтися задоволення власних пріоритетів, Раді бракує наступності в роботі. Тому, Лісабонський Договір ввів принцип «головування трьох». Держави, головуєчі одна за одною, об'єднуються в «тріо» і ставлять завдання щодо встановлення спільних пріоритетів на період 18 місяців. В інтересах безперервної діяльності Ради ЄС шестимісячні головування тісно співпрацюють у групах від трьох країн. Ці

три команди головування складають спільну програму роботи Ради ЄС протягом 18-місячного періоду.

Установчі договори ЄС не містять положень, що прямо передбачають відповідальність Ради ЄС. Проте відповідальність у Ради існує, хоча і реалізується в специфічних формах.

Питання до практичного заняття

1. Еволюція Ради ЄС як інституту ЄС.
2. Правові основи діяльності Ради ЄС.
3. Склад та порядок формування Ради ЄС.
4. Функції та повноваження Ради ЄС.
5. Внутрішня організація Ради ЄС: правовий статус Голови Ради ЄС, формації Ради ЄС, Комітет постійних представників (COREPER), спеціальні комітети та робочі групи, генеральний секретаріат, Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки.
6. Порядок роботи та процедура прийняття рішень в Раді ЄС.
7. Відповідальність Ради ЄС

Теми для самостійного опрацювання

1. Підготовчі органи Ради ЄС.
2. Спеціалізовані комітети Ради ЄС.
3. Законодавчі акти та рекомендаційні акти Ради ЄС.

Теми для рефератів

1. Місце і роль Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки в Раді ЄС.
2. Законодавчі акти та рекомендаційні акти Ради ЄС.

Література до теми

- 1) Акіменко Ю. Ю., Белогубова О. О. Україна як кандидат на вступ ЄС: інституційний аспект взаємодії. Держави та регіони, серія: право. 2023. №1. С. 198-202. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/32.pdf
- 2) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 3) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.
- 4) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 5) Войтенко І. Х Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 6) Голосніченко Д. І. Європейська Рада, Рада ЄС, Європарламент: розподіл повноважень // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 2(14). 2012. С. 151-155.
- 7) Горюнова Є. О. Зовнішня політика ЄС щодо російсько-української війни (2014–2022 рр.) / Євгенія Олександрівна Горюнова // Політикус : наук. журнал. 2022. Спецвипуск. С. 45–51.
- 8) Гребенюк Д.О. Фрагментація та поляризація фактори які створюють Європейський Союз актором головних змін. Юридичний науковий електронний журнал. № 5. 2022. С. 695 – 696.
http://www.lsej.org.ua/5_2022/168.pdf
- 9) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.
- 10) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.
- 11) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.

- 12) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
- 13) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
- 14) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. – К.: «Знання», 2012. 759 с.
- 15) Король Б. С., Степовий В. Б., Корнієнко В. О. Інституції ЄС // Вінницький національний технічний університет. URL : <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29762/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 16) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.
- 17) Малоожон О. І. Зовнішні відносини Європейського Союзу // Південноукраїнський правничий часопис. № 4. Ч. 2. 2022. С. 34-39.
- 18) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
- 19) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.
- 20) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
- 21) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.

- 22) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.
- 23) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.
- 24) Пістракевич О. В. Взаємозалежність інституцій Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XI регіональної наук.практ. конф. (Дніпропетровськ, 15 трав. 2014 р.): / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 94–95.
- 25) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу за Лісабонським договором / О. В. Пістракевич // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. Т. 1. С. 569–570.
- 26) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15 / О. В. Пістракевич. К., 2015. 202 с.
- 27) Пістракевич О. В. Інституції Європейського Союзу: чому потрібно їх вивчати? / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали регіон. наук.-практ. 180 конф. 17 трав. 2012 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. С. 212–213.
- 28) Пістракевич О. В. З історії становлення та розвитку інституційної системи Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 16 трав. 2012 р.) : у 2 т. / редкол. : М. М. Білинська та ін. К. : НАДУ, 2012. Т. 2. С. 31–33.
- 29) Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні

інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Державне управління” / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 241–244; 244–263.

30) Сандро Гоці. Урядування в об’єднаній Європі : пер. з італ. / Гоці Сандро. К. : К.І.С., 2003. 286 с.

31) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.

32) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.

33) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.

34) Стрельцов О.В. Ознаки наднаціональності у правовій природі ЄС // VI (Шості) наукові читання, присвячені пам’яті Володимира Михайловича Корецького : зб. наук. праць. С.74-79.

35) Харитонов Р. Ф., Масловська Т. П. Проблемні аспекти правосуб’єктності міжнародних організацій: Європейський союз та Рада Європи. Юридичний науковий електронний журнал. №11. 2022. С. 816-818. URL : http://lsej.org.ua/11_2022/199.pdf

36) Чернік С. Д. Установчі договори як основа європейської інтеграції //Правова система України в умовах євроінтеграції: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (9 квітня 2020 р.) / за заг. ред. к.ю.н., доцента Школи С.М. Дніпро : НТУ «ДП», 2020. С. 121-124.

37) Штрайнц Р. Європейське право. Львів: Астролябія, 2009. 480 с.

38) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.

39) Amttenbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.

- 40) Davies K. *Understanding EU Law* / Karen Davies. New York: Routledge, 2013. 178 p.
- 41) Chalmers D. *EU Law* / D. Chalmers, G. Davies, G. Monti. UK: Cambridge University Press, 2010. 1116 p.
- 42) Craig P. *The evolution of EU Law* / P. Craig, G. De Burca. New York: Oxford University Press, 2011. 917 p.
- 43) Craig P. *EU Law* / P. Craig, G. De Burca., Oxford University Press. 2011. 1155 p.
- 44) Fairhurst J. *Law of the EU* / John Fairhurst. UK: Pearson Education Limited, 2014. 791 p.
- 45) Henry G. Schermers, Niels M. Blokker *International Institutional Law*. Brill. 2021. 1336 p.
- 46) *Institutions of the European Union* edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // *The New European Union Series*. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.
- 47) Kenealy D. *The EU: How does it work?* / D. Kenealy, J. Peterson, R. Corbett. UK: Oxford University Press, 2015. 283 p.
- 48) Lenaerts K. *European Union Law* / K. Lenaerts, P. Van Nuffel. Great Britain: Sweet and Maxwell, 2011. 1083 p.
- 49) Nigel F. *EU Treaties & Legislation 2021-2022*. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.
- 50) Peterson J. *The Institutions of the EU* / J. Peterson, M. Shackleton. UK: Oxford University Press, 2017. 465 p.
- 51) Schutze R. *An introduction to European Law* / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 314 c.
- 52) Schutze R. *European Constitutional Law* / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 484 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en

2. <https://www.consilium.europa.eu/en/>
3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32009D0937>

ТЕМА 4. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАДИ ЯК ІНСТИТУТУ ЄС

1. Становлення Європейської Ради як інституту ЄС. Організаційно-правові засади діяльності Європейської Ради.
2. Склад та порядок формування Європейської Ради.
3. Функції та повноваження Європейської Ради.
4. Порядок роботи та прийняття рішень в Європейській Раді.

Європейська Рада офіційно була заснована в 1974 році в період застою в європейській інтеграції. У 1973 році Комітет Сполучених Штатів Європи, яку очолював Ж. Монне, з метою прискорення інтеграційного процесу запропонував створити в ЄС ще один керівний орган у складі вищих посадових осіб всіх держав-членів. Мета цього органу полягала в тому, щоб просунути інтеграцію вперед спільними зусиллями керівників держав-членів, які в своїх діях не були б обмежені жорсткими рамками установчих договорів. Члени Європейської Ради домовляються один з одним за зачиненими дверима.

Таким чином, перший етап формування Європейської Ради пов'язаний з Паризьким самітом 1974 р., у комюніке якого було окреслено її завдання. Функції Європейської Ради були певним чином уточнені на другому етапі, що асоціюється з Лондонським (1977 р.) і Штутгартським (1983 р.) самітами.

Далі було прийняття Єдиного Європейського Акту 1989 р., у якому вперше було згадано Європейську Раду, чітко визначено склад її учасників, передбачено скорочення самітів з трьох до двох на рік (нині – двічі на півріччя).

Наступний етап пов'язаний із прийняттям Маастрихтського договору 1992 р., який вперше закріпив положення про Європейську Раду в установчому договорі і чітко визначив сфери її відповідальності в рамках ЄС,

розкрив характер відносин з Європейським Парламентом та деталізував порядок роботи: Європейська Рада надає ЄС необхідного для її розвитку спонукального імпульсу і визначає загальні політичні орієнтири, тобто вона відповідальна за розробку загальних напрямів розвитку ЄС; вона виступає тим владним центром, що визначає стратегічний напрям економічного розвитку ЄС; прерогативою Європейської Ради є сфера зовнішньої політики і політики безпеки ЄС; Європейська Рада надає Європейському Парламенту звіт про кожне своє засідання і щорічну доповідь про прогрес, досягнутий ЄС (реалізація принципу підконтрольності вищого міжурядового органу вищому представницькому (наднаціональному) інституту).

Прийняття Амстердамського договору 1997 р. знаменує собою етап, який позначився посиленням ролі Європейської Ради у проведенні Спільної зовнішньої політики і політики безпеки. Якщо згідно з Маастрихтським договором 1992 р. Європейська Рада визначала принципи і основні орієнтири лише СЗПБ, то Амстердамський договір 1997 р. поширив повноваження Європейської ради ще й на сферу оборони. Крім того, Європейська Рада приймає загальні стратегічні рішення, які здійснюються ЄС у сферах, де держави-члени мають важливі спільні інтереси. Під час визначення загальної стратегії Європейська Рада встановлює цілі, тривалість і засоби, які повинні мати Союз і держави-члени.

Наступний етап пов'язаний із прийняттям Лісабонського договору 2007р. – нарешті Європейська Рада набула статусу інституту ЄС. Роботу Європейської Ради регламентують ст. 15 ДЄС та 235-236 ДФЄС.

Лісабонський договір 2007 р. надав Європейській Раді важливі повноваження у законотворчій сфері. Так, вона має право у передбачених установчими договорами випадках змінити законодавчу процедуру прийняття рішення Радою, а саме: перейти від прийняття рішення одногосно до його схвалення кваліфікованою більшістю голосів (за винятком рішень, які тягнуть військові наслідки або наслідки у сфері оборони); дозволити Раді перейти від прийняття законодавчих актів згідно із спеціальною процедурою до звичайної

законодавчої процедури. Однак реалізація цього права потребує одноголосного рішення Європейської Ради, підтримки таких рішень більшістю Європейського Парламенту і відсутності заперечень від національних парламентів.

В рамках звичайної процедури перегляду установчих договорів Європейська Рада попередньо розглядає проекти змін. У разі прийняття Європейською Радою рішення в підтримку розгляду запропонованих змін Голова Європейської Ради скликає Конвент в складі представників національних парламентів, глав держав або урядів держав-членів, Європейського Парламенту і Комісії. Європейська Рада також може прийняти рішення не скликати Конвент, якщо масштаби змін, які будуть вноситися є незначними (подібне рішення вимагає схвалення Європейського Парламенту).

В рамках спрощеної процедури перегляду Європейська Рада самостійно, без скликання Конвенту і міжурядової конференції, може приймати рішення, змінювати окремі положення установчих договорів, а саме, положення про внутрішню компетенцію ЄС і положення про порядок прийняття законодавчих та незаконодавчих актів ЄС.

До складу Європейської ради входять глави держав або урядів держав-членів, а також його Голова та Голова Комісії. У його роботі бере участь Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки. В даний час Європейська Рада включає 29 осіб: керівники всіх 27 держав-членів ЄС і дві вищі посадові особи ЄС в особі Голови Європейської Комісії і Голови самої Європейської Ради. Слід зазначити, що повноправними членами Європейського Ради є тільки керівники держав-членів. Тільки вони мають у своєму розпорядженні право голосу з усіх питань, віднесених до повноважень даного інституту.

Оскільки Європейська Рада комплектується з посадових осіб, як інститут в цілому він не має фіксованого терміну повноважень. Оновлення складу Європейської Ради відбувається поступово, у міру обрання

(призначення) нових осіб главами держав або урядів країн ЄС, Головою Європейської Комісії або Головою Європейської Ради.

Також, Європейська Рада в силу її складу не є постійно діючим інститутом. Вона працює в сесійному порядку. Європейська Рада скликається на засідання її Головою. Голова Європейської Ради обирається кваліфікованою більшістю голосів строком на два з половиною роки (не більше двох термінів підряд) за неписаним правилом із колишніх членів Європейської Ради (голів держав чи урядів або голів Комісії). Поряд із Головою Комісії він представляє наднаціональні інтереси у міжурядовій за своїм характером Європейській Раді, що стало підставою для обмеження його повноважень представницькими, організаційними та арбітражними функціями. Як і Голова Комісії він не володіє правом голосу на засіданнях Європейської Ради, коли остання приймає рішення.

На відміну від інших членів Європейської Ради, які беруть участь в її роботі, тільки приїжджаючи на засідання даного інституту, Голова Європейської Ради виконує свої обов'язки на постійній основі, отримуючи за їх виконання платню з бюджету ЄС.

Європейська Рада збирається на свої чергові засідання принаймні два рази на півріччя, а коли це обумовлено ситуацією, її Голова скликає позачергове засідання Європейської Ради. Позачергові засідання, зокрема, скликаються в разі великих змін на міжнародній арені з метою визначити стратегічні напрямки політики ЄС в світлі подібного розвитку.

На відміну від інших інститутів ЄС, Європейська Рада не має власних допоміжних органів, в тому числі допоміжного апарату. Адміністративну підтримку роботі Європейській Раді надає Генеральний секретаріат Ради ЄС.

Європейська Рада визначає основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики ЄС у формі висновків – підсумкових документів, прийнятих консенсусом. Європейська Рада має право вимагати інформацію, звіти з боку Європейської Комісії або Ради ЄС.

У висновках Європейської Ради визначені політичні установки для держав-членів та інших інститутів ЄС, перш за все, для Ради ЄС та Європейської Комісії. Предметом висновків Європейської Ради є стратегічні завдання та проблеми ЄС в області його внутрішньої політики (з питань внутрішньої компетенції ЄС) і діяльності на міжнародній арені (з питань зовнішньої компетенції ЄС).

Після обговорення в Європейській Раді Радою ЄС також приймається рішення про те, які нові держави-члени готові до переходу на єдину валюту євро. За своєю юридичною природою висновки Європейської Ради є актами *sui generis* (особливого роду), тобто політичними документами, що не мають юридично обов'язкової сили.

Європейський Рада уповноважена також встановлювати додаткові умови прийому в ЄС нових держав-членів, так звані «критерії відповідності». В разі, якщо одна з держав-членів вирішить вийти зі складу ЄС, то вона повідомляє Європейську Раду. Європейська Рада далі встановлює орієнтири для проведення переговорів і укладення угоди з виходу з ЄС держав-членів.

Також, Європейська Рада наділена правом брати участь у формуванні інших інститутів ЄС – Європейської Комісії і Європейського Центрального Банку.

Європейська Рада призначає Голову, Віце-голову Європейського Центрального Банку та інших членів його внутрішнього органу – Правління.

Європейська Рада також призначає і може достроково припинити повноваження Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки, який входить до складу Комісії на правах Віце-голови, але має низку самостійних повноважень.

До повноважень Європейської Ради відноситься офіційна констатація факту порушення основоположних цінностей ЄС будь-якою державою-членом. На основі подібної констатації Рада ЄС потім вводить санкції до держави-порушника у вигляді зупинення його окремих прав, що впливають з членства в ЄС. При прийнятті відповідного рішення глава держави-

порушника позбавляється права голосу. При цьому Європейська Рада зобов'язана заручитися схваленням Європейського Парламенту, тобто більшістю в дві третини поданих голосів.

Європейська Рада – найбільш закритий (непрозорий) серед інститутів ЄС. Її засідання «не є публічними», а прийняті акти підпадають під дію «професійної таємниці», якщо тільки Європейська Рада не вирішить надати їй гласності. У разі проведення голосування Європейська Рада може, але не зобов'язана приймати рішення про оприлюднення його результатів і позицій окремих членів даного інституту.

Відповідно до установчих договорів ЄС Європейська Рада, за загальним правилом, приймає рішення консенсусом. Це означає необхідність їх прямого і непрямого схвалення (відсутності заперечень) з боку всіх членів даного інституту, тобто не тільки керівників держав-членів, а й голів Європейської Ради і Європейської Комісії.

При проведенні голосування встановлюється кворум – не менше 2/3 від загальної кількості членів Європейської Ради, що мають право голосу.

Коли Європейська Рада приймає рішення одногосно, прийняте рішення має отримати підтримку всіх присутніх керівників держав-членів (при наявності кворуму). Одностайність вважається досягнутою і в тому випадку, якщо член Європейської Ради утримався при голосуванні (в даному випадку діє правило «мовчання – знак згоди»). Утримання членів, присутніх особисто або діючих через представника, не є перешкодою для прийняття актів Європейської Ради, які потребують голосування.

Коли Європейська Рада приймає рішення кваліфікованою більшістю голосів, глави держав-членів наділяються різним числом голосів в залежності від чисельності населення своєї держави. В даному випадку жодна держава-член не має право вето, оскільки може виявитися в меншості. Кваліфікована більшість в Європейській Раді визначається так само, як і кваліфікована більшість в Раді ЄС (на рівні міністрів держав-членів), де даний спосіб прийняття рішень виступає загальним правилом.

Крім консенсусу, одностайності та кваліфікованої більшості, в Європейській Раді застосовується і такий спосіб прийняття рішень, як проста більшість, тобто абсолютна більшість від його складу.

Незважаючи на те, що до складу Європейської Ради входять вищі посадові особи, її акти, що тягнуть юридичні наслідки, можуть оскаржуватися і скасовуватися в Суді ЄС, окрім рішень з питань СЗПБ.

Члени Європейської Ради несуть індивідуальну юридичну і політичну відповідальність. Голова Європейської Ради відповідає перед самою Європейською Радою і, в разі неналежної роботи, може бути достроково звільнений зі своєї посади. Голова Європейської Комісії разом з членами очолюваного їм інституту несе політичну відповідальність перед Європейським Парламентом (у формі вотуму недовіри), а також може бути усунутий з посади Судом ЄС. А відповідальність глав держав або урядів здійснюється відповідно до норм конституційного права своїх держав.

Установчі договори ЄС також встановлюють підзвітність Європейської Ради перед Європейським Парламентом. Вона виражається в праві Європейського Парламенту заслуховувати Європейську Раду шляхом запрошення на свої засідання Голови Європейської Ради.

Питання до практичного заняття

1. Становлення Європейської Ради як інституту ЄС. Організаційно-правові засади діяльності Європейської Ради.
2. Склад та порядок формування Європейської Ради.
3. Функції та повноваження Європейської Ради.
4. Порядок роботи та прийняття рішень в Європейській Раді.

Теми для самостійного опрацювання

1. Підготовка та проведення засідань Європейської Ради.
2. Роль Європейської Ради в інституційній системі ЄС.
3. Міжнародні саміти ЄС.

Теми для рефератів

1. Правовий статус Голови Європейської Ради.
2. Основні напрями діяльності Європейської Ради.
3. «Нова стратегічна програма на 2019-2024 рр.» Європейської Ради.

Література до теми

- 1) Акіменко Ю. Ю., Белогубова О. О. Україна як кандидат на вступ ЄС: інституційний аспект взаємодії. Держави та регіони, серія: право. 2023, №1. С. 198-202. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/32.pdf
- 2) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 3) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.
- 4) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 5) Войтенко І. Х. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 6) Голосніченко Д. І. Європейська Рада, Рада ЄС, Європарламент: розподіл повноважень // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 2(14). 2012. С. 151-155.
- 7) Гребенюк Д.О. Фрагментація та поляризація фактори які створюють Європейський Союз актором головних змін. Юридичний науковий електронний журнал. № 5. 2022. С. 695 – 696.
http://www.lsej.org.ua/5_2022/168.pdf
- 8) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.
- 9) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х.

: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.

10) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.

11) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.

12) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

13) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Знання», 2012. 759 с.

14) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.

15) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.

16) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.

17) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.

18) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. – Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.

19) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.

20) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

- 21) Пістракевич О. В. Взаємозалежність інституцій Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XI регіональної наук.практ. конф. (Дніпропетровськ, 15 трав. 2014 р.): / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 94–95.
- 22) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу за Лісабонським договором / О. В. Пістракевич // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. Т. 1. С. 569–570.
- 23) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15 / О. В. Пістракевич. К., 2015. 202 с.
- 24) Пістракевич О. В. Інституції Європейського Союзу: чому потрібно їх вивчати? / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали регіон. наук.-практ. 180 конф. 17 трав. 2012 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. С. 212–213.
- 25) Пістракевич О. В. З історії становлення та розвитку інституційної системи Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 16 трав. 2012 р.) : у 2 т. / редкол. : М. М. Білинська та ін. К. : НАДУ, 2012. Т. 2. С. 31–33.
- 26) Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Державне управління” / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 241–244; 244–263.

- 27) Сандро Гоці. Урядування в об'єднаній Європі : пер. з італ. / Гоці Сандро. К. : К.І.С., 2003. 286 с.
- 28) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.
- 29) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.
- 30) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.
- 31) Стрельцов О.В. Ознаки наднаціональності у правовій природі ЄС // VI (Шості) наукові читання, присвячені пам'яті Володимира Михайловича Корецького : зб. наук. праць. С.74-79.
- 32) Харитонов Р. Ф., Масловська Т. П. Проблемні аспекти правосуб'єктності міжнародних організацій: Європейський союз та Рада Європи. Юридичний науковий електронний журнал. №11. 2022.С. 816-818.
URL http://lsej.org.ua/11_2022/199.pdf
- 33) Штрайнц Р. Європейське право. Львів: Астролябія, 2009. 480 с.
- 34) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.
- 35) Яковюк І. Європейська Рада: еволюція правового статусу // Вісник Національної академії правових наук України. № 3 (78), 2014. С. 53-61.
- 36) Amténbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.
- 37) Davies K. Understanding EU Law / Karen Davies. New York: Routledge, 2013. 178 p.
- 38) Chalmers D. EU Law / D. Chalmers, G. Davies, G. Monti. UK: Cambridge University Press, 2010. 1116 p.
- 39) Craig P. The evolution of EU Law / P. Craig, G. De Burca. New York: Oxford University Press, 2011. 917 p.

- 40) Craig P. EU Law / P. Craig, G. De Burca., Oxford University Press. 2011. 1155 p.
- 41) Fairhurst J. Law of the EU / John Fairhurst. UK: Pearson Education Limited, 2014. 791 p.
- 42) Henry G. Schermers, Niels M. Blokker International Institutional Law. Brill. 2021. 1336 p.
- 43) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.
- 44) Kenealy D. The EU: How does it work? / D. Kenealy, J. Peterson, R. Corbett. UK: Oxford University Press, 2015. 283 p.
- 45) Lenaerts K. European Union Law / K. Lenaerts, P. Van Nuffel. Great Britain: Sweet and Maxwell, 2011. 1083 p.
- 46) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.
- 47) Peterson J. The Institutions of the EU / J. Peterson, M. Shackleton. UK: Oxford University Press, 2017. 465 p.
- 48) Schutze R. An introduction to European Law / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 314 c.
- 49) Schutze R. European Constitutional Law / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 484 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. <https://www.consilium.europa.eu/en/>
3. <https://www.consilium.europa.eu/media/39914/a-new-strategic-agenda-2019-2024.pdf>

ТЕМА 5. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ЯК ІНСТИТУТУ ЄС

1. Еволюція Європейської Комісії як інституту ЄС. Організаційно-правові засади діяльності Європейської Комісії.
2. Склад та порядок формування Європейської Комісії. Внутрішня організація Європейської Комісії.
3. Функції та повноваження Європейської Комісії.
4. Порядок роботи та прийняття рішень в Європейській Комісії.
5. Відповідальність Європейської Комісії.

Європейська Комісія є інститутом, який виступає захисником інтересів Союзу в цілому. Ця інституція забезпечує реалізацію політичних стратегій і прийнятих рішень ЄС.

Комісія веде своє походження від Вищого керівного органу ЄОВС. Назва «Вищий керівний орган» пояснювалося тим, що даний інститут фактично був головною керівною інстанцією ЄОВС, був наділений не тільки виконавчими, але і законодавчими повноваженнями в сфері регулювання спільного ринку вугілля і сталі.

При підписанні в 1957 р. Римських договорів про заснування Європейського Економічного Співтовариства та Європейського Співтовариства з атомної енергії виконавчий інститут кожного з них був названий Комісією (Комісія ЄЕС і Комісія Євратому), в той час як носієм законодавчої влади стала Рада, пізніше розділивши її з Європейським Парламентом.

Відповідно «Договору про злиття» Комісія, як і Рада, перетворилася в єдиний інститут для трьох Європейських Співтовариств, що здійснює функції і повноваження колишнього Верховного органу ЄОВС, комісій ЄЕС і Євратому. З цього моменту вона отримала назву «Комісія Європейських Співтовариств». Ця назва збереглась і в 1990-і рр., незважаючи на те, що Маастрихтським договором 1992р. на базі Європейських Співтовариств був заснований Європейський Союз. Однак в цей період за ініціативою самої

Комісії стало використовуватися і інше найменування – «Європейська Комісія».

Після Лісабонської реформи 2007 р. Європейська Комісія стала єдиним офіційним повним найменуванням даного інституту, закріпленим в установчих договорах ЄС. Правові основи функціонування Європейської Комісії визначені ст. 17 ДЄС та ст.ст. 244-250 ДФЄС. Комісія також схвалює свої правила процедури з метою забезпечити власну діяльність і діяльність свої підрозділів.

Європейська Комісія виконує такі основні функції:

1) ініціативна функція – висування проектів та інших ініціатив, спрямованих на подальший розвиток інтеграційних процесів в рамках ЄС. Ця функція особливо яскраво проявляється в законодавчому процесі, оскільки, за загальним правилом, Європейський Парламент і Рада ЄС можуть приймати законодавчі акти ЄС «тільки за пропозицією Комісії»;

2) наглядова функція – здійснення нагляду за дотриманням установчих договорів, законодавчих актів та інших джерел права ЄС державами-членами з можливістю пред'явлення до них позовів до Суду ЄС, який уповноважений офіційно констатувати факт порушення і накладати на держави-порушниця санкції;

3) функція поточного управління – самостійне вживання заходів, спрямованих на втілення в життя права ЄС, в тому числі шляхом видання виконавчих і делегованих актів і за допомогою виконання бюджету ЄС.

Відповідно до Протоколу про встановлення місцезнаходжень інститутів, деяких органів, установ і служб ЄС місцезнаходженням Європейської Комісії є Брюссель. У той же час деякі підрозділи Комісії, наприклад, Статистичне відомство (Євростат) або Відомство офіційних публікацій ЄС, розташовані в Люксембурзі.

Європейська Комісія також наділена низкою повноважень, що дають їй можливість впливати на інші аспекти функціонування ЄС:

- Європейська Комісія має право брати участь у перегляді установчих

договорів ЄС;

- Європейська Комісія виносить висновки за заявками третіх країн, бажаючих набути членство в ЄС;
- Європейська комісія також має ряд повноважень щодо участі в формуванні інших інстанцій, з яких складається інституційний механізм ЄС;
- Європейська Комісія представляє Європейський Союз як юридичну особу в майнових і немайнових відносинах, в тому числі, при необхідності, в національних і міжнародних судах на території держав-членів і третіх країн.

У п. 5 ст. 17 ДЄС та ст.244 ДФЄС передбачається, що починаючи з 1 листопада 2014 року, Комісія буде складатись із такої кількості членів, включаючи її Голову та Верховного представника Союзу з питань зовнішньої політики і безпеки, що відповідає двом третинам кількості держав-членів, якщо Європейська Рада одностайно не вирішить змінити цю кількість. Однак, на теперішній час до складу Комісії входять: 26 комісарів та Верховний представник Союзу з питань зовнішньої політики і безпеки.

Формування складу Комісії включає наступні етапи:

- висування Європейською Радою кандидата на пост Голови Комісії. Європейська Рада висуває кандидата кваліфікованою більшістю голосів;
- обрання Європейським Парламентом Голови Комісії. Голова обирається Європейським Парламентом більшістю членів, що входять до його складу, тобто абсолютною більшістю від складу Європейського Парламенту;
- підбір Радою ЄС за спільною згодою з Головою Комісії кандидатів в комісари. Підбір кандидатів проводиться, виходячи із пропозицій, зроблених державами-членами;
- схвалення Європейським Парламентом всього складу Комісії;
- офіційне призначення Європейською Радою складу Комісії. Після того як Комісія отримає вотум довіри Європейського Парламенту, Європейська Рада кваліфікованою більшістю голосів приймає рішення про призначення всіх членів Комісії. Лише після цього процедурного акту Комісія вважається остаточно сформованою і може приступити до роботи. Термін повноважень

Комісії – п'ять років.

Крім процедури формування, установчі договори ЄС закріплюють вимоги до кандидатів в члени Комісії:

– загальна компетентність, тобто наявність знань і професійних навичок, необхідних для виконання функцій Голови Комісії або комісара з певних питань;

– європейська відданість, тобто наявність прагнення внести вклад в розвиток ЄС і європейської інтеграції;

– незалежність, що є непорушною вимогою для будь-якого комісара і Комісії в цілому.

Здебільшого члени Європейської Комісії – це колишні політики високого рангу у країні свого походження. Комісари працюють на постійній основі і є носіями визначених «портфелів», тобто відповідають за конкретні галузі управління (комісар з торгівлі, комісар із внутрішніх справах і т.д.). Комісари діють на благо ЄС, формально відмовившись від національних пристрастей, переслідуючи загальний європейський інтерес. Вони присутні на всіх сесіях Європейського Парламенту, де від них вимагається прояснення і обґрунтування проведеної Комісією політики. Вони повинні регулярно відповідати на письмові та усні запитання з боку членів Європейського Парламенту.

Впродовж строку здійснення своїх функцій члени Комісії не можуть займатися ніякою професійною діяльністю, оплачуваною чи ні. При вступі на посаду вони беруть на себе урочисте зобов'язання протягом терміну здійснення своїх функцій і після припинення таких дотримуватися обов'язки, що випливають з їх поста, зокрема, обов'язок проявляти порядність і обережність в тому, що стосується прийняття деяких посад або вигод після припинення своїх функцій. Порушення цих обов'язків може спричинити за собою усунення з посади комісара Судом ЄС, а також позбавлення його права на пенсію або інших пільг.

Під терміном «Комісія» розуміється також адміністративна гілка влади в ЄС, яка налічує понад 30 тис. чиновників, експертів, перекладачів і секретарів. У такій якості Європейська Комісія поділяється на функціональні департаменти (Генеральний директорат), а також генеральні служби. На чолі кожного департаменту стоїть генеральний директор.

Важлива роль в організації роботи Європейської Комісії відведена її голові. Вона розподіляє обов'язки між членами комісії. Всі члени Комісії збираються один раз в тиждень (зазвичай по середах) в Брюсселі для прийняття колегіальних рішень по всьому спектру порядку денного доповідачем по кожному питанню є той член Комісії, який відповідає за цю сферу політики ЄС.

Законодавчі пропозиції готуються в Генеральному директораті, для чого проводяться численні консультації з лобістами, галузевими міністерствами у державах-членах і громадськими організаціями. Потім пропозиції обговорюються з усіма суміжними директоратами Комісії і при необхідності уточнюються. Отримавши «схвалення» в управлінні Комісії, пропозиція ставиться до порядку денного її колегіального засідання, де у разі затвердження отримує офіційний статус. Після цього пропозиція направляється на розгляд до Ради ЄС і Європейського Парламенту. Для отримання офіційного статусу пропозиції, що йде від Комісії, законопроект повинен бути підтриманий більшістю її членів, після чого він вже користується безумовною підтримкою всіх членів Комісії, в тому числі і тих, які раніше його не схвалювали.

Відповідно до п. 8 ст. 17 ДЄС Комісія несе колегіальну відповідальність тільки перед Європейським Парламентом у формі вотуму недовіри.

Відповідно до ст. 246 ДФЄС вакансія, що з'явилась у разі добровільної чи примусової відставки або смерті члена Комісії, заповнюється на залишок терміну його повноважень новим членом з аналогічним громадянством, якого призначає Рада за спільною згодою Голови Комісії, після проведення консультації з Європейським Парламентом.

Однак, також зазначено, що Рада, яка діє одногосно за пропозицією Голови Комісії, може ухвалити рішення щодо недоцільності заміни, особливо, коли залишок терміну повноважень члена Комісії є коротким.

У разі відставки або смерті Голови Комісії або віце-голови – Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки, їх заміна проводиться відповідно до загальних правил формування Комісії.

Нарешті, у разі добровільної відставки всіх членів Комісії вони залишаються на своїх посадах і продовжують вирішувати поточні справи, поки їх не замінять на залишок терміну їх повноважень.

Європейська Комісія організаційно являє собою вертикально побудовану систему управління, спеціалізація якої визначається поставленими цілями.

Внутрішня організація Комісії складається з:

– Голови, що визначає орієнтири, в рамках яких Комісія здійснює свої завдання; встановлює внутрішню організацію Комісії з метою забезпечити послідовний, ефективний і колегіальний характер її діяльності; призначає з числа членів Комісії інших заступників Голови, крім Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки; має право вимагати від комісарів достроково подати у відставку (це повноваження не поширюється тільки на віце-голову – Верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки, рішення про дострокову відставку якого приймає Європейська Рада); розподіл посадових обов'язків між іншими комісарами; скликання та ведення засідань Комісії; затвердження порядку денного; підписання актів Комісії; посвідчення протоколів засідань комісії та інше;

– Віце-голови, їх кількість не є фіксованою, вони заміщують Голову в разі його відсутності;

– Інші комісари, вони відповідальні за конкретні галузі управління та мають свій особистий апарат, що формується ними самостійно;

– Генеральний директорат і виконавчі служби Комісії;

– Генеральний секретаріат, що сприяє Голові в керівництві всією роботою Європейської Комісії; забезпечує підтримку офіційних відносин Комісії з іншими інститутами ЄС, крім випадків, коли це робить безпосередньо Голова та інші комісари.

Засідання Комісії, за загальним правилом, збираються щотижня, але можуть бути скликані Головою в будь-який час в разі необхідності. Кворум для роботи і прийняття рішень становить більшість від усього складу. Засідання Європейської Комісії не є публічними.

Форми прийняття рішень Європейської Комісії:

– письмова процедура. В цьому випадку проект, який попередньо схвалений відповідним генеральним директором і, при необхідності, юридичною службою, розсилається всім членам Комісії з зазначенням строку для подання зауважень. Рішення вважається прийнятим Комісією, якщо жоден з її членів до закінчення встановленого строку не представив своїх заперечень;

– внутрішнє делегування повноважень. Комісія може наділятися правом приймати окремі рішення комісарів і навіть генеральних директорів або підпорядкованих їм посадових осіб.

Європейська Комісія підлягає як політичній, так і юридичній відповідальності. І та й інша може бути як індивідуальною, так і колегіальною.

Колегіальну відповідальність за свою діяльність Комісія в повному складі несе виключно перед Європейським Парламентом у вигляді вотуму недовіри. Винесення Європейським Парламентом такого вотуму тягне за собою відставку Комісії. Європейський Парламент може винести вотум недовіри тільки Комісії в цілому, навіть якщо причина звільнення – незадоволення окремими комісарами.

Члени Комісії в індивідуальному порядку несуть юридичну відповідальність перед Судом ЄС, який розглядає справу за клопотанням Ради або самої Комісії.

Підстави юридичної відповідальності: невідповідність члена Комісії умовам, необхідним для виконання його обов'язків, тобто умовам загальної

компетентності, незалежності і європейської відданості; вчинення членом Комісії серйозного проступку, зміст якого не уточнюється. Юридична відповідальність комісарів виражається в формі звільнення з посади.

Питання до практичного заняття

1. Еволюція Європейської Комісії як інституту ЄС. Організаційно-правові засади діяльності Європейської Комісії.
2. Склад та порядок формування Європейської Комісії.
3. Функції та повноваження Європейської Комісії.
4. Принципи діяльності Європейської Комісії.
5. Внутрішня організація Європейської Комісії: Голова комісії, віцепреголови комісії, комісари, департаменти та виконавчі служби.
6. Порядок роботи та форми прийняття рішень в Європейській Комісії.
7. Відповідальність Європейської Комісії.

Теми для самостійного опрацювання

1. Право законодавчої ініціативи Європейської Комісії.
2. Робочі програми, плани та рішення Європейської Комісії.

Теми для рефератів

1. Правовий статус Голови Європейської Комісії.
2. Європейська Комісія як колегіальний орган.
3. Права та обов'язки Генерального секретаря Європейської Комісії.
4. Засади та процедура механізму громадянської ініціативи.

Література до теми

- 1) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. – Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 2) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008.

Вип. 25. С. 141–146.

- 3) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 4) Войтенко І. Х Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 5) Голосніченко Д.І. Європейська Рада, Рада ЄС, Європарламент: розподіл повноважень / Д.І. Голосніченко // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 2(14). 2012. С. 151–155.
- 6) Гребенюк Д.О. Фрагментація та поляризація фактори які створюють Європейський Союз актором головних змін. Юридичний науковий електронний журнал. № 5. 2022. С. 695-696 .
http://www.lsej.org.ua/5_2022/168.pdf
- 7) Григоренко Г. Є. Квазісудові повноваження Європейської Комісії // Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку: зб. наук. статей за матеріалами III Всеукр. наук. практ. конф. з європ. права , м. Харків, 15 листоп. 2019 р. / редкол.: А. П. Гетьмана, І. В. Яковюк та ін. Харків : Юрайт, 2019. С. 37-42.
- 8) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.
- 9) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.
- 10) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.
- 11) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
- 12) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

- 13) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Знання», 2012. 759 с.
- 14) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.
- 15) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
- 16) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.
- 17) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
- 18) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.
- 19) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.
- 20) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.
- 21) Пістракевич О. В. Взаємозалежність інституцій Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XI регіональної наук.практ. конф. (Дніпропетровськ, 15 трав. 2014 р.): / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 94–95.
- 22) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту

10.07.15 / О. В. Пістракевич. К., 2015. 202 с.

23) Пістракевич О.В. Політична та управлінська сутність Європейської Комісії / О. В. Пістракевич // Державне управління та місцеве самоврядування / за заг. ред. С. М. Серьогіна. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. Вип. 2(17). С. 43–51.

24) Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 241–244; 244–263.

25) Рудік О. М. Механізм громадянської ініціативи в Європейському Союзі: процедура та досвід практичної реалізації // Аспекти публічного управління, № 7-8 (21-22). 2015. С. 31-37.

26) Сандро Гоці. Урядування в об'єднаній Європі : пер. з італ. / Гоці Сандро. К. : К.І.С., 2003. 286 с.

27) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.

28) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.

29) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.

30) Станкевич О.І. Місце комісії Європейського Союзу в законодавчому процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Х., 2011. 21 с.

31) Стрельцов О.В. Ознаки наднаціональності у правовій природі ЄС // VI (Шості) наукові читання, присвячені пам'яті Володимира Михайловича Корецького : зб. наук. праць. С.74-79.

32) Штрайнц Р. Європейське право. Львів: Астролябія, 2009. 480 с.

33) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за

заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.

- 34) Яковюк І. В. Європейська Комісія: порядок формування та повноваження // Юридичний науковий електронний журнал, № 6/2014. С. 273-276. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2014/76.pdf
- 35) Amtenbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.
- 36) Davies K. Understanding EU Law / Karen Davies. New York: Routledge, 2013. 178 p.
- 37) Chalmers D. EU Law / D. Chalmers, G. Davies, G. Monti. UK: Cambridge University Press, 2010. 1116 p.
- 38) Craig P. The evolution of EU Law / P. Craig, G. De Burca. New York: Oxford University Press, 2011. 917 p.
- 39) Craig P. EU Law / P. Craig, G. De Burca., Oxford University Press. 2011. 1155 p.
- 40) Fairhurst J. Law of the EU / John Fairhurst. UK: Pearson Education Limited, 2014. 791 p.
- 41) Henry G. Schermers, Niels M. Blokker International Institutional Law. Brill. 2021. 1336 p.
- 42) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.
- 43) Kenealy D. The EU: How does it work? / D. Kenealy, J. Peterson, R. Corbett. UK: Oxford University Press, 2015. 283 p.
- 44) Lenaerts K. European Union Law / K. Lenaerts, P. Van Nuffel. Great Britain: Sweet and Maxwell, 2011. 1083 p.
- 45) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.
- 46) Peterson J. The Institutions of the EU / J. Peterson, M. Shackleton. UK: Oxford University Press, 2017. 465 p.
- 47) Schutze R. An introduction to European Law / Robert Schutze. New York:

Cambridge University Press, 2012. 314 с.

48) Schutze R. European Constitutional Law / Robert Schutze. New York: Cambridge University Press, 2012. 484 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. https://commission.europa.eu/index_en
3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02000Q3614-20200423>

ТЕМА 6. СУДОВА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Генезис Суду ЄС як інституту ЄС. Правові основи діяльності Суду ЄС.
2. Склад та порядок формування Суду Справедливості і Загального Суду. Внутрішня організація Суду Справедливості і Загального Суду.
3. Функції Суду ЄС. Юрисдикція Суду ЄС. Стадії та процедура розгляду справ.

Суд ЄС приймає правові рішення з питань, які виносяться на його розгляд. Завдання Суду ЄС – забезпечити, щоб законодавство ЄС одноманітно тлумачилося і застосовувалося в кожній державі-члені ЄС. У Суду ЄС є також влада вирішувати в межах своєї компетенції правові спори між державами-членами, інститутами ЄС, також розглядати позови, які подані фізичними або юридичними особами.

Суд ЄС включає Суд Справедливості (Court of Justice), Трибунал (Загальний Суд – General Court) і спеціалізовані трибунали (Specialized Tribunals).

В допомогу Суду Справедливості (був створений в 1951 р.) з 1989 р. почав функціонувати Суд першої інстанції (теперішня назва Загальний Суд або Трибунал), який взяв на себе розгляд необтяжених складними наслідками справ, переданих йому з юрисдикції Суду Справедливості. Це дозволило Суду

зосередитися на справах більш складних і важливих, що мають політичне або конституційне значення. Ніццький договір 2001 р. передбачив створення судових палат – судів спеціальної юрисдикції для розгляду окремих категорій правових спорів (службових, в сфері інтелектуальної власності), кількість яких не обмежується. В кінці 2004 р. була сформована перша судова палата Європейського Союзу – Трибунал у справах публічної служби. На теперішній час Спеціалізований трибунал у справах публічної служби припинив свою діяльність.

Суд засідає в Люксембурзі. До його складу входять по одному судді від кожної держави-члена та 11 генеральних адвокатів, які обираються строком на 6 років з правом бути переобраними шляхом угоди між урядами держав-членів після консультацій з комітетом, що визначає відповідність кандидатів цим посадам. Відповідно до ст. 253 ДФЄС вибір здійснюється з-поміж осіб, які забезпечують будь-які гарантії своєї незалежності і які мають кваліфікацію для призначення на найвищі судові посади у своїх країнах, або є юристами з визнаною компетенцією. І кожні 3 роки відбувається часткова заміна суддів та генеральних адвокатів на умовах передбачених Статутом Суду ЄС.

Кожен член суду наділений юрисдикційним імунітетом, тобто, не може бути притягнутий до кримінальної або іншої відповідальності в державах-членах. Суддям заборонено займатися політичною або адміністративною діяльністю. За рішенням Ради ЄС судді можуть займатися, наприклад, науково-викладацькою діяльністю. Члени Суду публічно приносять присягу про здійснення своїх функцій неупереджено і сумлінно, і що вони не розголосять таємницю нарадчої кімнати. Наради Суду є таємними і заборонений доступ до нарадчої кімнати сторонніх осіб, у тому числі генеральних адвокатів і перекладачів. Це так званий принцип таємниці дорадчої кімнати.

Відповідно до положень Протоколу про Статут Суду ЄС в внутрішній організації Суду передбачені такі посади як:

1) Голова Суду та віце-голова Суду. Вони обираються суддями зі свого складу строком на 3 роки з правом бути переобраним. Голова Суду здійснює загальне керівництво Судом; веде пленарні засідання і засідання Великої палати; розподіляє справи між іншими палатами; має право зупиняти виконання оспорюваних актів інститутів, органів і установ ЄС, в якості заходів щодо забезпечення позову.

2) Перший генеральний адвокат Суду. Судді зі складу одинадцяти генеральних адвокатів обирають першого генерального адвоката строком на 1 рік. Він забезпечує розподіл справ, що надходять до Суду між членами корпусу генеральних адвокатів.

Генеральні адвокати готують обґрунтовані, неупереджені висновки щодо судових справ. Ці висновки заслуховуються в ході судових засідань, але не є обов'язковими для Суду.

3) Секретар. Він обирається строком на 6 років та забезпечує прийом, отримання і передачу процесуальних документів. Також веде протокол і опубліковує рішення Суду ЄС.

Структурні підрозділи Суду це:

1) Судові палати. На цей момент при Суді функціонують палати по 3 та по 5 суддів.

2) Велика палата. В її склад входить 15 суддів, в тому числі Голова Суду, віце-голова суду і 3 голови палат по 5 суддів та інші судді, котрі обираються згідно умовам, що передбачені процесуальним регламентом Суду ЄС. Суд засідає у Великій палаті на вимогу держав-членів або інституту ЄС, який є стороною в процесі розгляду справи. Кворум для прийняття рішень становить 11 суддів.

3) Пленум Суду. До його складу входять 27 суддів. У повному складі Суд засідає, як правило, для розгляду справ про звільнення з посади Омбудсмена, члена Комісії, члена Рахункової палати або якщо він вважає, що надана йому на розгляд справа має виняткову важливість. Для того, щоб рішення вважалось дійсним потрібна присутність не менш ніж 17 суддів.

Судове провадження складається з двох частин: письмова та усна. Для дійсності рішення Суду вимагається, щоб в його ухвалення брала участь непарна кількість суддів.

Суд ЄС є постійно діючим інститутом Європейського Союзу. У певні періоди Суд йде на судові канікули (різдвяні та літні). У ці періоди продовжують працювати голови Суду та Загального суду.

Загальний Суд або Трибунал був утворений з метою частково розвантажити Суд від значного і зростаючого числа справ. Рішення Трибуналу можуть бути оскаржені в Суді. Скарга на рішення Трибуналу може бути подана протягом 2-х місяців з моменту повідомлення про оскарження рішення. До складу Трибуналу входить щонайменше один суддя від кожної держави-члена, а кількість суддів визначається Статутом Суду ЄС. Статут також може передбачити те, що Трибуналу допомагають Генеральні адвокати. До 1 вересня 2016 р. до складу Трибуналу входило по одному судді від кожної держави-члена, тобто 28 суддів. Але після припинення існування Трибуналу з питань цивільної служби ЄС було прийнято рішення вдвічі збільшити суддівський корпус Загального суду.

Судді Трибуналу обираються строком на 6 років з правом бути переобраними шляхом угоди між урядами держав-членів після консультацій з комітетом, що визначає відповідність кандидатів цим посадам та кожні 3 роки відбувається часткова заміна суддів на умовах передбачених Статутом Суду ЄС. Внутрішня організація Трибуналу подібна до організації Суду, щодо обрання Голови, Віце-Голови та Секретаря. В Трибуналі функціонує Палати з 3х та 5-ти суддів, деякі справи можуть розглядатися як в повному складі, так і одноособово.

Юрисдикція Суду ЄС – це сукупність повноважень Суду ЄС щодо здійснення правосуддя, тобто розгляд та винесення рішень у процесуальному порядку поданих йому справ.

Щодо повноважень Суду то він розглядає усі справи, що віднесені до юрисдикції судового інституту ЄС. На теперешній час це справи

преюдиціальної юрисдикції та попереднього контролю, а також ті справи прямої юрисдикції, що в політичному плані є найбільш важливими для ЄС та держав-членів. В Суді Справедливості можуть бути оскаржені та переглянуті рішення Трибуналу. А до юрисдикції Трибуналу належать справи прямої юрисдикції та справи преюдиціальної юрисдикції, але в окремих сферах. Трибунал має юрисдикцію тільки в межах ДФЄС.

Види юрисдикції:

I. Пряма юрисдикція

Включає в себе справи позовного провадження, які вносяться на розгляд шляхом подачі відповідних позовів, коли позивач залучає відповідача до судової відповідальності за ті чи інші правопорушення права ЄС:

– позови про порушення обов'язків до держав-членів (наприклад, порушення державою-членом будь-якого положення установчих документів). Держава-член притягується до відповідальності перед Судом ЄС незалежно від терміну давності і незалежно від того, які національні органи, агентства або посадові особи вчинили дію або бездіяльність, що суперечить праву ЄС. Подача позовів Суду ЄС до держав-членів про порушення обов'язків направляє Європейська Комісія. У разі повного або часткового задоволення позову Суд ЄС виносить рішення, яке є обов'язковим для держави-порушника і підлягає виконанню в найкоротші терміни (тобто, виконання повинно початися негайно після винесення рішення Судом ЄС). Суд ЄС має право накладати штрафні санкції за невиконання або неналежне виконання його рішень. При визначенні розміру штрафних санкцій Суд ЄС керується методикою розрахунку розробленою Європейською Комісією і базується на 3-х критеріях: тяжкість порушення, тривалість порушення (тривалість часу невиконання рішення) і здатність платити (економічний потенціал держав-членів);

– позови про анулювання правових актів інститутів ЄС та інших актів органів, агентств ЄС. Можуть бути оскаржені і скасовані будь-які правові акти ЄС, окрім рекомендацій та висновків. Термін позовної давності два місяці,

який встановлюється з моменту опублікування акту, з моменту повідомлення про нього позивача або, при відсутності такого опублікування або повідомлення від дня, коли позивач дізнався про такий акт;

– позови щодо бездіяльності інститутів, органів, агентств ЄС. Позивач повинен спочатку звернутися до відповідного інституту, органу чи установи ЄС з пропозицією вдатися до дій. Якщо по закінченню 2-х місячного строку з моменту такої пропозиції інститут, орган чи агентство не визначились щодо своєї позиції, то позов може бути поданий протягом наступних двох місяців;

– позови про оскарження штрафів, накладених на юридичні особи Європейською Комісією або Європейським Центральним Банком. Суд ЄС може не тільки скасувати оскаржуване рішення, а й змінити (зменшити або збільшити) розмір штрафу;

– позови про позадоговірну відповідальність ЄС, тобто, позови про відшкодування збитків, завданих діями або бездіяльністю його інститутів і їх посадовими особами. Завдані збитки відшкодовуються з бюджету ЄС. Термін позовної давності – 5 років з моменту настання обставин дає підставу для пред'явлення такого позову;

– позови про договірну відповідальність ЄС або його контрагентів. ЄС укладає не тільки міжнародні угоди з третіми країнами та місцевими органами, але і численні контракти з фізичними та юридичними особами (наприклад, угода на виконання наукових досліджень). Особливістю цього виду справ є те, що вони розглядаються Судом ЄС в рамках добровільної підсудності, тобто, при наявності в договорі спеціальної вказівки (арбітражного застереження) на те, що можливі суперечки вирішуватиме саме Суд ЄС;

– спори між ЄС і його службовцями. Це суперечки між ЄС і фізичними особами, які працюють в апараті ЄС.

II. Преюдиціальна юрисдикція (повноваження розглядати запити судових органів держав-членів, пов'язані з тлумаченням і застосуванням права ЄС). Суд Європейського Союзу уповноважений виносити рішення в

преюдиціальному порядку стосовно: тлумачення установчих договорів та дійсності і тлумачення актів інститутів, органів або агентств ЄС.

III. Попередній контроль. Контроль на відповідність міжнародних угод установчим договорам ЄС, які ЄС планує укласти з третіми країнами або з міжнародними організаціями.

Також, запити компетентних органів держав-членів про зняття імунітету з членів Суду ЄС, які вчинили злочин або інші правопорушення і залучаються за це до кримінальної відповідальності.

Питання до практичного заняття

1. Еволюція Суду ЄС як інституту ЄС.
2. Організація судової системи Європейського Союзу.
3. Загальні правила проваджень у Суді Європейського Союзу.
4. Правила преюдиціальних проваджень у Суді Європейського Союзу.
5. Правила прямих проваджень у Суді Європейського Союзу.
6. Правила апеляційних проваджень у Суді Європейського Союзу.

Теми для самостійного опрацювання

1. Кооперація Суду Європейського Союзу з національними судами держав-членів ЄС.
2. Взаємодія Суду Європейського Союзу з міжнародними судовими установами.
3. Правотлумачна практика Суду Європейського Союзу у сфері основоположних прав людини.
4. Правотлумачна практика Суду Європейського Союзу у сфері конкуренції на внутрішньому ринку ЄС.
5. Правотлумачна практика Суду Європейського Союзу у сфері простору свободи, безпеки і справедливості.

Теми для рефератів

1. Становлення судової системи Європейського Союзу.
2. Правовий статус суддів та генеральних адвокатів в Суді ЄС.

3. Процедури реалізації юрисдикції Суду ЄС.

Література до теми

- 1) Акіменко Ю. Ю., Белогубова О. О. Україна як кандидат на вступ ЄС: інституційний аспект взаємодії. Держави та регіони, серія: право. 2023. №1. С. 198-202. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/32.pdf
- 2) Анакіна Т.М. Судовий прецедент у праві Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Х., 2008. 19 с.
- 3) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 4) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.
- 5) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 6) Войтенко І. Х Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 7) Гребенюк Д.О. Фрагментація та поляризація фактори які створюють Європейський Союз актором головних змін. Юридичний науковий електронний журнал. № 5. 2022. С. 695 – 696.
http://www.lsej.org.ua/5_2022/168.pdf
- 8) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.
- 9) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.
- 10) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.
- 11) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік,

Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.

12) Камінська І. В. Судова система ЄС: гносеологічні засади функціонування та розвитку. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 47–53.

13) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

14) Козакевич О. М. Роль суду Європейського Союзу у розробці, визнанні і захисті основних принципів права / О. М. Козакевич // Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського : матеріали 4-ої міжнар. наук. конф. (Одеса, 8-9 листопада 2013 р.) . 2013 . С. 501-503.

15) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Знання», 2012. 759 с.

16) Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: моногр. Х. : Право, 2010. 360 с.

17) Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС : монографія / Т. В. Комарова. Харків : Право, 2018. 528 с.

18) Комарова Т. В. Організація судової системи Європейського Союзу. Вісник Національної академії правових наук України. 2018. Т. 25. № 1. С. 79–96.

19) Комарова Т. В. Суд справедливості Європейського Співтовариства вугілля та сталі як прообраз Суду справедливості ЄС. Проблеми законності. 2018. Вип. 140. С. 144–153.

20) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.

21) Менюк Д. О. Суд Європейського Союзу: система та організація діяльності // Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 48):

матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 9-10 березня 2023 р.) / [редкол. : О. Яремко та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. Тернопіль : ФОП Шпак В.Б. С. 32-35.

22) Муравйов В. І. Органи правосуддя Європейського Союзу / Віктор Іванович Муравйов // Європейське право та порівняльне правознавство : зб. ст. 2010. С. 23.

23) Назаров І.В. Структура та принципи побудови судової системи Європейського Союзу / І.В. Назаров // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 6. С. 70–77.

24) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.

25) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.

26) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.

27) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. – Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.

28) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.

29) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

30) Пістракевич О. В. Взаємозалежність інституцій Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XI регіональної наук.практ. конф. (Дніпропетровськ, 15 трав. 2014 р.): / за заг. ред. Л. Л.

Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014 С. 94–95.

31) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу за Лісабонським договором / О. В. Пістракевич // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики: матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. Т. 1. С. 569–570.

32) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15 / О. В. Пістракевич. К., 2015. 202 с.

33) Пістракевич О. В. Інституції Європейського Союзу: чому потрібно їх вивчати? / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали регіон. наук.-практ. 180 конф. 17 трав. 2012 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. С. 212–213.

34) Пістракевич О. В. З історії становлення та розвитку інституційної системи Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 16 трав. 2012 р.) : у 2 т. / редкол. : М. М. Білинська та ін. К. : НАДУ, 2012. Т. 2. С. 31–33.

35) Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Державне управління” / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 241–244; 244–263.

36) Сандро Гоці. Урядування в об’єднаній Європі : пер. з італ. / Гоці Сандро. К. : К.І.С., 2003. 286 с.

37) Селезньов В.Є. Взаємодія суду ЄС і Європейського суду з прав людини : проблеми і перспективи їх вирішення / В.Є. Селезньов // Південноукраїнський

правничий часопис : Щоквартал. наук. журн. 2008. № 4. С. 15–17.

38) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.

39) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.

40) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.

41) Тихомирова Г.Є. Історія становлення та особливості судової системи Європейського Союзу // Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2023. С. 79-83.

42) Фастовець А. С. Преюдиціальна юрисдикція Суду Справедливості ЄС: рішення щодо дійсності актів // Юридичний науковий електронний журнал. №3. 2015. С. 193-196. URL : http://lsej.org.ua/3_2015/56.pdf

43) Харитонов Р. Ф., Масловська Т. П. Проблемні аспекти правосуб'єктності міжнародних організацій: Європейський союз та Рада Європи. Юридичний науковий електронний журнал. №11. 2022. С. 816-818.

URL http://lsej.org.ua/11_2022/199.pdf

44) Штрайнц Р. Європейське право. Львів: Астролябія, 2009. 480 с.

45) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.

46) Яворська І. Роль і значення Суду ЄС у системі органів Європейського Союзу // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2015. Випуск 37. Частина 2. С. 82–88.

47) Amttenbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.

48) Henry G. Schermers, Niels M. Blokker International Institutional Law. Brill. 2021. 1336 p.

- 49) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.
- 50) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.
- 51) Peterson J. The Institutions of the EU / J. Peterson, M. Shackleton. UK: Oxford University Press, 2017. 465 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/
3. https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-08/tradoc-en-div-c-0000-2016-201606984-05_00.pdf

ТЕМА 7. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ ЯК ІНСТИТУТУ ЄС

1. Еволюція Європейського центрального банку як інституту ЄС. Європейська система центральних банків. Правові основи та принципи діяльності ЄЦБ.
2. Внутрішня організація ЄЦБ. Функції та повноваження ЄЦБ. Порядок роботи та прийняття рішень ЄЦБ. Взаємодія ЄЦБ з іншими інститутами ЄС.
3. Відповідальність ЄЦБ.

Європейський центральний банк (ЄЦБ) є основою Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ) і всієї Євросистеми та має статус юридичної особи відповідно до законодавства Європейського Союзу. Діючи самостійно або через національні центральні банки держав-членів, ЄЦБ забезпечує виконання завдань, покладених на Євросистему і на ЄСЦБ, відповідно до Протоколу № 4 «Про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку».

Європейський Центральний Банк був заснований відповідно до Маастрихтського договору 1992р. для керівництва єдиної грошовою політикою ЄС в рамках економічного і валютного союзу (ЕВС).

26 травня 1998 року Радою ЄС на рівні глав держав і урядів держав-членів ЄС, які беруть участь в третьому етапі ЕВС, після консультації з Європейським Парламентом було прийнято Рішення 98/345316 Ради ЄС про призначення Голови, заступника голови та інших членів Правління Європейського Центрального Банку. Відразу ж після призначення Правління ЄЦБ і створенням ЄЦБ центральні банки держав-членів ЄС (національні центральні банки) були об'єднані під його керівництвом в єдину систему, що отримала назву «Європейська система центральних банків».

ЄЦБ приступив до своїх зобов'язань 1 червня 1998 року – за півроку і один місяць до введення єдиної валюти ЄС «євро» (1 січня 1999 р. євро було введено в безготівковий оборот; готівковий євро, змінив національні грошові знаки держав-членів «Зони євро», випущений в обіг 1 січня 2002р.)

З моменту заснування ЄЦБ до нього перейшли повноваження Європейського Валютного Інституту (ЄВІ), після чого останній був ліквідований згідно з процедурою, визначеною в Статуті ЄВІ.

Спочатку Європейський Центральний Банк вважався одним з допоміжних «органів» ЄС, що не відповідало його ролі в управлінні європейською інтеграцією. Цей недолік був виправлений Лісабонським договором 2007 р., який офіційно включив Європейський Центральний Банк в систему «інститутів», тобто керівних інстанцій ЄС нарівні з Європейським Парламентом, Європейською Радою, Радою ЄС, Європейської Комісією, Судом ЄС, а також Рахунковою Палатою.

У структуру ЄСЦБ входить ЄЦБ і Національні Центральні Банки (НЦБ) всіх держав-членів. Хоча останні зберігають свою первісну організаційно-правову форму, їх статuti повинні відповідати вимогам права ЄС, особливо щодо їх незалежного статусу.

Управління ЄСЦБ здійснюють керівні органи Європейського Центрального Банку, а саме Керівна Рада та Правління. Беручи до уваги існування держав-членів ЄС, які беруть участь в третьому етапі ЕВС, для них Маастрихтським Договором 1992 р. передбачається створення Генеральної Ради, що є третім керівним органом ЄЦБ.

До складу Правління входить Голова, заступник Голови та чотири інші члени. Членами Правління можуть бути лише громадяни держав-членів.

Члени виконують свої обов'язки на постійній основі. Жодний член не може обіймати будь-яку іншу оплачувану або неоплачувану посаду, якщо тільки Керівна рада не зробить виняток.

Голова – це вища посадова особа ЄЦБ, якій допомагає його заступник – Віце-голова ЄЦБ. В разі відсутності Голови в Керівній раді та у Правлінні ЄЦБ головує заступник Голови. Заступник Голови та інші члени Правління призначаються Європейською Радою (при цьому в голосуванні беруть участь тільки керівники держав членів, що входять в «зону євро»), що діє кваліфікованою більшістю, з поміж осіб, що мають визнаний статус та фаховий досвід в монетарній або банківській сферах, за рекомендацією Ради після проведення консультацій Ради з Європейським Парламентом та Керівною радою. Їх обирають на строк вісім років без права переобрання.

До складу Керівної ради за посадою входять всі члени Правління, включаючи Голову ЄЦБ і голови національних центральних банків держав-членів, грошовою одиницею яких є євро.

Кожен член Керівної ради має один голос. Керівна рада проводить засідання принаймні десять разів на рік. Керівна Рада ухвалює керівні принципи та приймає рішення, необхідні для забезпечення виконання завдань, покладених на ЄСЦБ. Керівна рада формулює монетарну політику ЄС, зокрема, в разі необхідності, приймає рішення, пов'язані з проміжними монетарними цілями, основними відсотковими ставками та станом резервів ЄСЦБ, та встановлює керівні принципи потрібні для їх виконання.

Кожен член Правління, присутній особисто, має право голосувати; він має один голос. Якщо не передбачене інше, Правління діє простою більшістю поданих голосів. У разі однакової кількості голосів Голова має вирішальний голос. Правління відповідає за поточну роботу ЄЦБ. Правління реалізує монетарну політику згідно з керівними принципами та рішеннями, встановленими Керівною радою. При цьому Правління надає відповідні інструкції національним центральним банкам. Правління є відповідальними за підготовку засідань Керівної Ради.

Голова, Заступник Голови і інші члени Правління здійснюють свої функції на постійній основі. При цьому ні один член Правління не може займатися професійною діяльністю, оплачуваною чи ні, якщо тільки в порядку виключення йому не дозволено відступати від цього правила Керівною Радою.

Відповідно до Протоколу № 4 «Про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку» і прийнятим на його основі внутрішнім регламентом Європейського Центрального Банку, а також внутрішнім регламентом самого Правління, періодичність і час проведення засідань даного керівного органу визначає Голова ЄЦБ виходячи з практичних потреб. Він же розробляє порядок денний кожного засідання.

Кворум на засіданнях Правління становить 2/3 від її складу (тобто чотири особи). Рішення приймаються простою більшістю поданих голосів. У разі рівності голос Голови ЄЦБ є вирішальним.

Вищий керівний орган ЄЦБ – Керівна Рада – збирається на засідання не рідше 10 разів на рік. Засідання повинні проводитися з регулярною періодичністю відповідно до графіка, що затверджується на початку кожного року. При необхідності Голова ЄЦБ за власною ініціативою або на вимогу, як мінімум, трьох членів Керівної Ради скликає позачергові засідання.

Керівні органи ЄЦБ працюють в закритому режимі. На їх засідання не допускаються сторонні особи, а результати голосування не оприлюднюються. У той же час на засіданнях вищого керівного органу ЄЦБ має право брати участь Голова Ради ЄС (в особі уповноваженого міністра) і представник

Європейської Комісії (Уповноважений комісар), але без права голосу. В свою чергу, Голова ЄЦБ має право брати участь в засіданнях Ради ЄС, коли останній обговорює питання, пов'язані з цілями і завданнями ЄСЦБ.

Членами ЄСЦБ поряд з ЄЦБ є центральні банки всіх 27 держав-членів. Але оскільки не всі держави-члени ЄС сьогодні перейшли на євро, національні центральні банки держав-членів, що знаходяться за рамками «зони євро», входять в ЄСЦБ лише з дорадчим статусом. Вони проводять самостійну грошову політику щодо своїх національних валют і в рамках ЄСЦБ добровільно погоджують її з грошовою політикою «зони євро», що розробляє ЄЦБ. Керівники центральних банків держав-членів, що знаходяться поза «зони євро», не входять до складу Керівної Ради ЄЦБ.

Європейський Центральний Банк і центральні банки держав-членів, грошовою одиницею яких є євро, утворюють Євросистему. Після переходу нової держави-члена на євро його центральний банк автоматично стає частиною Євросистеми. Євросистема і ЄСЦБ будуть співіснувати до тих пір, поки є держави-члени ЄС, які перебувають поза зоною євро.

Функції, тобто основні напрямки діяльності ЄЦБ, визначаються в установчих договорах через систему цілей і завдань, покладених на ЄСЦБ в цілому.

Відповідно до п. 1 ст. 127 ДФЕС головною ціллю ЄСЦБ є підтримання цінової стабільності. Без шкоди меті стабільності цін ЄСЦБ надає свою підтримку загальній економічній політиці в ЄС, щоб сприяти досягнення цілей ЄС. ЄСЦБ діє відповідно до принципу відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, створюючи сприятливі умови для ефективного розподілу ресурсів та дотримуючись принципів стабільних цін, стабільного балансу платежів та здорових державних фінансових та монетарних умов.

Основні завдання ЄСЦБ полягають у:

- визначенні і здійсненні грошової політики ЄС;
- проведенні валютних операцій (щодо грошових одиниць інших держав-членів ЄС і третіх країн);

– зберігання та управління офіційними валютними резервами держав-членів;

– сприянні безперешкодному функціонуванню платіжних систем.

Таким чином, в якості головної функції ЄЦБ, який очолює ЄСЦБ, виступає управління єдиною валютою ЄС євро і грошовим обігом в межах територій держав-членів, які перейшли на єдину валюту (в межах «зони євро»).

Також із ЄЦБ проводяться консультації стосовно будь-яких запропонованих актів ЄС у сферах компетенції ЄЦБ.

На відміну від інших інститутів, повноваження яких поширюються на всі сфери суспільних відносин, ЄЦБ виступає інститутом спеціальної компетенції.

Повноваження ЄЦБ поширюються тільки на питання, пов'язані з функціонуванням економічного і валютного союзу. В рамках цих повноважень він самостійно або спільно з іншими інститутами ЄС розробляє і визначає єдину грошову політику, яка віднесена установчими документами ЄС до виключної компетенції ЄС – в даний час ця політика поширюється тільки на держав-членів, що входять в «зону євро».

Ключову роль в системі повноважень ЄЦБ в області грошової політики займає регулювання грошової емісії. Європейський Центральний Банк – єдиний інститут, уповноважений санкціонувати емісію єдиної валюти євро. Це його виключне право і одночасно обов'язок, при реалізації яких він керується потребами грошового обігу в рамках «зони євро» в цілому.

Однак повноваження ЄЦБ санкціонувати емісію євро не означає, що він сам здійснює випуск всіх банківських квитків (банкнот) та монет, номінованих в єдину валюту. Ця технічна за характером робота покладається, головним чином, на держав-членів і їх центральні банки. При цьому карбування монет ЄЦБ зовсім не здійснює.

З метою проведення своїх операцій ЄЦБ та національні центральні банки можуть відкривати рахунки кредитним установам, державним

установам та іншим учасникам ринку та приймати як додаткове забезпечення – активи, зокрема цінні папери в бездокументарній формі.

З метою досягнення цілей ЄСЦБ та виконання завдань ЄЦБ та національні банки можуть:

- проводити інтервенції на ринках капіталів (купівля-продаж або тимчасове придбання і відчуження боргових зобов'язань, оборотоздатності цінних паперів і цінних металів), здійснення кредитних операцій з учасниками ринку, в тому числі комерційними банками і небанківськими кредитними організаціями, за умови належного забезпечення наданих позик;

- стягувати пеню і накладати інші санкції подібного характеру на кредитні установи в разі їх недотримання регламентів та рішень ЄЦБ щодо розрахунків та визначень необхідного обсягу мінімальних резервів;

- діяльність в якості фіскального агента для суб'єктів господарювання;

- забезпечення ефективності та надійності клірингових і платіжних систем, що застосовуються всередині ЄС і в стосунках з третіми країнами для взаємного заліку і погашення зобов'язань між кредитними організаціями;

- проведення валютних операцій, а також встановлення відносин з центральними банками, фінансовими інститутами третіх країн і міжнародними організаціями.

Як і інші інститути ЄС, ЄЦБ реалізує свої повноваження, перш за все, за допомогою видання правових актів ЄС, які є найважливішими джерелами вторинного права ЄС. ЄЦБ може видавати правові акти ЄС в усіх формах, передбачених установчими документами ЄС, за винятком директив:

- регламенти як нормативні акти, що мають загальнообов'язкову силу і пряму дію в державах-членах;

- рішення як юридично обов'язкові акти, які не призначені для гармонізації внутрішньодержавного права, але здатні накладати обов'язки на конкретних адресатів (наприклад, у формі рішень ЄЦБ визначає щорічний обсяг емісії євро або накладає штрафи на підприємства);

– рекомендації та висновки як акти, які не мають обов'язкової сили (рекомендаційні акти ЄС).

Правові акти ЄС, видані Європейським Центральним Банком, відносяться до категорії незаконодавчих актів ЄС. Водночас, оскільки вони видані в рамках повноважень ЄЦБ, покладених на нього установчими договорами (включаючи до них Протокол № 4 «Про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку»), за своєю юридичною силою акти ЄЦБ не поступаються актам інших інститутів, в тому числі законодавчим актам Європейського Парламенту і Ради ЄС.

У разі видання іншими інститутами актів з питань, віднесених до повноважень ЄЦБ, останній має право на оскарження і вимогу їх скасування в Суді ЄС за допомогою позовів про анулювання, що подаються в цілях захисту своїх прерогатив.

Крім правових актів ЄС, ЄЦБ також видає орієнтири та інструкції, які мають обов'язкову силу для національних центральних банків.

Як і центральні банки держав, ЄЦБ поєднує в собі риси інституту політичної влади і банківської установи.

Наявність самостійної правосуб'єктності зближує ЄЦБ з установами як допоміжними елементами інституційного механізму ЄС, наприклад, з Європейським Інвестиційним Банком.

В якості самостійної юридичної особи ЄЦБ в рамках своїх повноважень має право вступати у відносини з іншими суб'єктами права, в тому числі державами, що не входять в ЄС (третіми країнами) і міжнародними організаціями. Ці відносини можуть оформлятися відповідними міжнародними угодами.

Аналогічно Європейського Союзу в цілому, на території держав-членів Європейський Центральний Банк прирівнюється до юридичних осіб з максимально широкою правоздатністю. Він може, зокрема, набувати чи відчужувати рухоме і нерухоме майно, виступати стороною в суді. Правоздатність ЄЦБ включає його деліктоздатність, тобто обов'язок

відшкодовувати збитки, завдані ним самим або його службовцями під час виконання своїх функцій.

Європейський Центральний Банк володіє фінансовою самостійністю (доходи і витрати ЄЦБ не включаються до бюджету ЄС). Основою для такої самостійності служить наявність у ЄЦБ статутного капіталу, передплатниками і власниками якого виступають національні центральні банки.

Прагнення забезпечити компетентне, професійне управління євро та грошовою системою ЄС в цілому спонукало держав-членів при укладенні установчих договорів ЄС наділити ЄЦБ максимально широкою незалежністю по відношенню до будь-яких зацікавлених осіб (включаючи самі держави та інші інститути, органи, агентства ЄС).

Принцип незалежності є найважливішим принципом правового статусу ЄЦБ, який не тільки *de jure*, але і *de facto* вважається найбільш незалежним центральним банком у світі.

Принцип незалежності поширюється і на центральні банки держав-членів, що входять в очолювану ЄЦБ Європейську систему центральних банків. Інститути, органи або агентства ЄС, а також уряди держав-членів зобов'язуються дотримуватися цього принципу.

Однією з гарантій незалежності ЄЦБ і підлеглих національних центральних банків є незмінюваність членів їх керівних органів, які можуть бути достроково усунуті з посади тільки Судом ЄС або за його згоди.

Європейський Центральний Банк, як і інші інститути ЄС, несе колегіальну юридичну відповідальність перед Судом ЄС у формі пред'явлення до нього позовів про анулювання, з бездіяльності, про позадоговірну відповідальність та ін.

Індивідуальну відповідальність керівники ЄЦБ, також несуть перед Судом ЄС. Відповідно до Протоколу № 4 «Про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку» Голова, Заступник Голови або будь-який інший член Правління ЄЦБ може бути усунутий з посади Судом ЄС, якщо він вже не відповідає вимогам, необхідними для

виконання його обов'язків або якщо його визнано винним у вчиненні серйозного проступку. Суд ЄС виносить таке рішення за клопотанням самого Правління або Керівної Ради ЄЦБ.

Керівники національних центральних банків, що входять до Керівної Ради ЄЦБ, несуть відповідальність перед органами влади своїх держав (зазвичай парламентами і судами). Їх відповідальність також має жорсткий юридичний характер. Рішення держав-членів про дострокове звільнення з посади керівника свого центрального банку може бути оскаржене ним або Керівною Радою ЄЦБ в Суді ЄС.

У якості незалежного інституту ЄЦБ не несе політичної відповідальності за свої дії і рішення перед іншими інститутами, органами, агентствами ЄС або перед державами членами.

У той же час установчі договори покладають на ЄЦБ обов'язок подавати звіти про свою роботу і про роботу очолюваної ним Європейської системи центральних банків в цілому. Європейський Центральний Банк направляє Європейському Парламенту, Раді та Комісії, а також Європейській Раді щорічний звіт про діяльність ЄСЦБ і про валютну політику за поточний рік та рік, що йому передує.

Крім того, ЄЦБ зобов'язаний не рідше одного разу на квартал публікувати доповіді про діяльність ЄСЦБ. Інформація про консолідований фінансовий звіт ЄСЦБ публікують щотижня.

Питання до практичного заняття

1. Створення Європейського центрального банку та Європейської системи центральних банків.
2. Завдання та функції Європейського центрального банку.
3. Керівні органи Європейського центрального банку.
4. Сутність Євросистеми.
5. Відповідальність Європейського центрального банку.

Теми для самостійного опрацювання

1. Критерії конвергенції.
2. Грошово-кредитні функції та операції ЄСЦБ.
3. Економічний та Валютний Союз.
4. Євросаміти.

Теми для рефератів

1. Цілі та завдання Європейської системи центральних банків.
2. Європейський центральний банк та Банківський Союз.
3. Правосуб'єктність центральних банків держав-членів Європейського Союзу.

Література до теми

- 1) Алексеєвська Г. С. Дослідження монетарної політики Європейського Центрального Банку. Digital and innovative economy processes, strategies, technologies: матеріали Міжнарод. наук. конф. Кельце, Польща, 2019. С. 22–24.
- 2) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 3) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.
- 4) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 5) Войтенко І. Х Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 6) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.
- 7) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.

- 8) Дудченко, В. Ю. Європейський центральний банк: практика функціонування у кризовий та посткризовий період / В. Ю. Дудченко // Фінансові дослідження. 2019. № 2 (7). URL : <https://fr.stu.cn.ua/tmp/pdf/147.pdf>.
- 9) Дудченко В.Ю. Монетарна політика Європейської Системи Центральних Банків: незалежність та координація. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2018. №2. С. 165– 174.
- 10) Дунас О. І. Особливості правосуб'єктності Європейського Центрального Банку // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 115 (частина II). 2013. С 71-76.
- 11) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.
- 12) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
- 13) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
- 14) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Знання», 2012. 759 с.
- 15) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.
- 16) Михалчич, В. М. Ознаки правового статусу Європейського центрального банку / В. М. Михалчич // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2019. Вип. 54. С. 224-226.
- 17) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
- 18) Панова Л. В. Принцип незалежності у діяльності Європейського

Центрального Банку та Національного Банку України // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 45. Т. 1. 2017. С. 91-96.

19) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.

20) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.

21) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. – Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.

22) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.

23) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

24) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу за Лісабонським договором / О. В. Пістракевич // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. Т. 1. С. 569–570.

25) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15 / О. В. Пістракевич. К., 2015. 202 с.

26) Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Державне управління” / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 241–244; 244–263.

- 27) Сідак М. В, Правові засади діяльності Європейського Центрального Банку // Регіональні студії. Випуск 6. С. 77-79. URL : <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/6/14.pdf>
- 28) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.
- 29) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.
- 30) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.
- 31) Стечишин Т. Б. Дослідження монетарної політики Європейського центрального банку у контексті глобальних фінансових змін: уроки для України / Т. Б. Стечишин, О. Я. Руда // Економіка і суспільство. 2017. №9. URL: www.economyandsociety.in.ua
- 32) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.
- 33) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.
- 34) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>
3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016E%2FPRO%2F04>
4. https://www.ecb.europa.eu/ecb/access_to_documents/document/legal_ac_t/shared/data/ecb.dr.leg1998_L338_28.en.pdf?584c0892651fdeccbb17d44933a

[05650](#)

ТЕМА 8. ПРАВОВИЙ СТАТУС РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ ЯК ІНСТИТУТУ ЄС

1. Еволюція правового статусу Рахункової Палати як інституту ЄС. Правові основи діяльності Рахункової Палати.
2. Склад та порядок формування Рахункової Палати.
3. Функції та повноваження Рахункової Палати.
4. Внутрішня організація Рахункової Палати.
5. Порядок роботи Рахункової Палати.
6. Відповідальність Рахункової Палати.

У ході розвитку, європейського інтеграційного процесу, його поглиблення і географічного розширення, а також пов'язаного з цим збільшення бюджету ЄС створювалася, змінювалася і удосконалювалася система фінансового контролю ЄС. Процес формування ЄС, збільшення його бюджету зумовили і виникнення складної і багаторівневої системи фінансового контролю, без якої, як показує світова практика, розвиток будь-якого державного, або квазі-державного об'єднання не можливий.

Європейський фінансовий контроль в цілому став здійснюватися в двох аспектах: перший аспект пов'язаний з прийняттям бюджету ЄС, контролем над його формуванням, перевіркою достовірності документів фінансової звітності та прийняттям бюджету Європейським Парламентом. Другий аспект знаходить своє відображення в побудові і підвищенні ефективності належної системи аудиту фінансового управління шляхом виявлення в ньому порушень і відхилень, а також фактів шахрайства і корупції.

Основні суб'єкти системи фінансового контролю – це Європейська Рахункова Палата, Європейське бюро по боротьбі з шахрайством і Європейський Парламент, які тісно співпрацюють один з одним. Однак чіткого правового закріплення і налагодженого механізму їх співпраці ще немає. На практиці, при виявленні фактів шахрайства при витрачанні коштів бюджету ЄС Європейська Рахункова Палата направляє необхідну

документацію в Європейське бюро по боротьбі з шахрайством, яке в свою чергу згідно зі своїми повноваженнями безпосередньо взаємодіє з національними наглядовими та правоохоронними органами. Разом з тим правовий механізм швидкої взаємодії перерахованих вище органів в разі виявлення фактів шахрайства або корупції при управлінні і використанні бюджетними коштами ЄС не регламентований, тобто відсутня єдина система застосування санкцій до правопорушників на рівні ЄС. Вона існує лише в рамках національного законодавства держав- членів ЄС.

Європейська рахункова палата – це унікальний наддержавний інститут ЄС, який знаходиться в стані постійного розвитку і вдосконалення.

Назва цього інституту перекладається по різному, оскільки Європейська Рахункова Палата не має одностайної назви на офіційних мовах ЄС. Її назву можна перекласти як «рахункова палата», «палата аудиторів», «суд аудиторів» і т.д.

Найменування цього інституту на офіційних мовах ЄС відповідають традиційним назвам аналогічних за функціями органів держав-членів (англ. Court of Auditors, нем. Rechnungshof, франц. Cour des comptes, порт. Tribunal de Contas, нід. – Rekenkamer, і т.п.).

Попередниками Рахункової Палати були органи фінансового контролю, що існували в кожному з Європейських Співтовариств з моменту їх утворення. У ЄОВС таким органом був аудитор, а в ЄЕС і Євратому функціонували подібні класичним рахунковим палатам Фінансові поради. Після «злиття» інститутів Співтовариств в 1967 р. на їх базі був утворений єдиний орган фінансового контролю – Аудиторська рада. На основі цього органу і була згодом створена Рахункова Палата.

Питання про заснування Рахункової Палати було піднято в 1973 р. на зустрічі керівників держав-членів в Копенгагені. Рахункова палата була утворена відповідно до положень другого бюджетного договору 1975 р. і почала функціонувати в повному обсязі з жовтня 1977 року в штаб-квартирі в Люксембурзі, а окремий офіс знаходиться в м Брюсселі.

Спочатку Рахункова Палата не входила в число інститутів Європейських Співтовариств. Правовий статус інституту ЄС Рахункова Палата отримала відповідно з прийняттям Маастрихтського договору 1992 р. Включення Рахункової Палати до переліку інститутів Співтовариств і ЄС в цілому було викликано не стільки зміною її повноважень, скільки прагненням підвищити її офіційний статус, прирівнявши Рахункову Палату до решти інститутів ЄС.

Внутрішня організація Рахункової Палати визначається в ДФЄС і внутрішнім регламентом (Статутом) Палати, що приймається Рахунковою Палатою після отримання схвалення Радою ЄС.

Ніццький договір 2001 р. змінив порядок призначення аудиторів Рахункової Палати ЄС. До вступу в силу Лісабонського договору правовий статус Європейської рахункової палати в основному визначав Договір про заснування Європейського співтовариства 1992 року.

З набуттям чинності Лісабонського договору з 1 грудня 2009 р. повноваження Рахункової Палати викладаються у частині шостій Договору про функціонування ЄС (ст.ст. 285-287).

Лісабонський договір 2007 р. називає Рахункову Палату інститутом Європейського Союзу, однак у Рахункової Палати відсутня найважливіша ознака, яка була характерна для всіх інститутів ЄС до прийняття Маастрихтського договору 1992 р., – у неї немає повноважень приймати юридично обов’язкові рішення. Рішення Рахункової Палати, що характерно для рахункових палат усього світу, носять рекомендаційний (висновки), або інформаційний (річний звіт, спеціальні звіти) характер.

Застосовуючи до інститутів ЄС традиційну «триланкову» схему поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову владу, ми не зможемо віднести Рахункову Палату до жодної з цих гілок влади, оскільки вона не має повноважень, характерними для будь-якої з вищеназваних гілок влади.

Згідно з ДФЄС «Рахункова Палата забезпечує перевірку рахунків ЄС». Це дозволяє говорити про Рахункову Палату як про незалежний інститут

фінансового контролю. Рахункова Палата виконує контрольну функцію і не належить ні до однієї з класичних гілок. Треба визнати, що таке правове положення поза традиційної системи поділу влади характерно для більшості незалежних рахункових палат світу. Винятком є рахункові палати тих небагатьох держав, у яких прийнято окремо виділяти контрольну гілку влади, наприклад, Швеція.

Крім здійснення бюджетного контролю, Рахункова Палата сприяє Європейському Парламенту та Раді ЄС в здійсненні їх функції з контролю за виконанням бюджету ЄС.

Згідно зі ст. 287 ДФЄС Рахункова Палата перевіряє звітність про всі надходження та видатки ЄС. Вона також перевіряє звітність про всі надходження та видатки усіх органів, служб та агентств, заснованих ЄС, тією мірою, якою відповідний установчий договір не виключає таку перевірку.

Рахункова Палата надає Європейському Парламенту та Раді висновок про достовірність звітності та правомірність і правильність всіх транзакцій, що є основою звітності, і який публікується в Офіційному віснику Європейського Союзу.

Рахункова Палата перевіряє, чи всі надходження отримано та чи всі видатки здійснено законно та правильно, а також чи було управління фінансами раціональним. При цьому Рахункова Палата звітує окремо по кожному випадку невідповідності.

Коло об'єктів контролю з боку Рахункової Палати також досить велике. Це всі юридичні або фізичні особи, які мають відношення до доходів або витрат ЄС.

Відповідно до п. 3 ст. 287 ДФЄС Рахункова Палата здійснює перевірки на основі облікової документації і за необхідності, за місцем розташування інших інститутів ЄС, у приміщенні будь-якого органу, установи або агентства, які управляють надходженнями або видатками від імені ЄС, а також у державах-членах, включаючи перевірки у приміщеннях будь-якої фізичної або юридичної особи, що отримує платежі з бюджету.

Перевірки у державах-членах здійснюються у взаємодії з національними аудиторськими органами або, якщо вони не мають необхідних повноважень, разом з компетентними національними установами. Рахункова Палата та національні аудиторські органи держав-членів співпрацюють у дусі довіри, в той же час зберігаючи свою незалежність. Ці органи або установи інформують Рахункову Палату про те, чи мають вони намір брати участь в перевірці.

Контрольно-ревізійні заходи проводяться Рахунковою Палатою як правило після закінчення фінансового року, що підлягає перевірці, хоча п. 2 ст. 287 ДФЄС надає Рахунковій Палаті право здійснювати свої перевірки і до закриття рахунків у фінансовому році, що звітується. п. 4 ст. 287 ДФЄС передбачає такі форми надання інформації про контрольні заходи Рахункової Палати: річні звіти, спеціальні звіти та висновки.

Річний звіт Рахункової Палати – це основний документ, який приймається після закінчення кожного фінансового року, в якому в узагальненому вигляді містяться матеріали всіх перевірок, проведених цим інститутом за поточний період. Відповідно до п. 4 ст. 287 ДФЄС цей звіт направляється інститутам ЄС. Після отримання відповідей від інститутів ЄС Рахункова Палата може змінити висновки, що містяться в річному звіті. Остаточна версія річного звіту публікується в «Офіційному віснику Європейського Союзу».

За підсумками кожної перевірки Рахункова Палата приймає спеціальні звіти. Їх кількість відносно невелика. Спеціальні звіти направляються Рахунковою Палатою на адресу зацікавлених інститутів і органів, які зобов'язані протягом 2,5 місяців дати відповідь на відповідний спеціальний звіт. Така відповідь може містити як аргументовані заперечення на висновки, зроблені Рахунковою Палатою, так і інформацію про ті заходи, які були прийняті за результатами перевірки. Матеріали спеціальних звітів в подальшому входять в річний звіт Рахункової Палати.

Інститути ЄС можуть звертатися до Рахункової Палати з питаннями на які вона повинна надавати свої висновки. Також, при прийнятті нормативних актів з цілої низки питань, зокрема, фінансових регламентів і нормативних актів, що регулюють заходи щодо запобігання зловживань, які впливають на фінансові інтереси ЄС Рада і Європейський Парламент повинні отримати висновок Рахункової Палати.

Співпраця між Рахунковою Палатою і рахунковими палатами держав-членів зводиться до інформаційного обміну та певної координації перевірок. В даний час основна взаємодія між цими рахунковими палатами та іншими регіональними рахунковими палатами держав-членів ЄС з Рахунковою Палатою здійснюється через Європейську організацію вищих органів фінансового контролю (EUROSAI).

Ст. 285 ДФЄС передбачає, що до складу Рахункової Палати входять по одному громадянину від кожної держав-членів, які здійснюють свої функції повністю незалежно, в спільних інтересах ЄС. Термін їх повноважень – шість років і може бути продовжений.

Відповідно до п. 2 ст. 286 ДФЄС члени Рахункової Палати призначаються Радою за пропозицією держав-членів і після консультації з Європейським парламентом.

Щоб обійняти посаду члена Рахункової Палати, кандидати повинні відповідати вимогам, закріплених в п. 1 ст. 286 ДФЄС. Член Рахункової Палати повинен мати громадянство однієї з держав-членів, мати досвід роботи в «органах зовнішнього аудиту» в своїх державах або з тих, хто має спеціальну кваліфікацію для заняття цієї посади. При цьому їх незалежність не повинна викликати сумнівів. Вони повинні бути незалежними від урядів або установ держав-членів і ЄС і не мають права отримувати вказівки від цих органів.

Протягом терміну своїх повноважень члени Рахункової Палати не мають права займатися жодною іншою професійною діяльністю і повинні «утримуватися від будь-яких дій, несумісних з їхніми обов'язками».

Пристаюючи до виконання своїх обов'язків, члени Рахункової Палати урочисто присягають під час виконання та після закінчення строку своїх повноважень поважати обов'язки, що випливають із посади, зокрема обов'язок поводитися чесно та розсудливо при розгляді пропозицій щодо певних призначень або винагород після закінчення терміну їх перебування на посаді. Крім планової заміни або смерті, обов'язки члена Рахункової Палати закінчуються, коли він йде у відставку або коли його примусово звільняють за відповідним рішенням Суду ЄС.

Член Рахункової Палати може бути звільнений зі своєї посади або позбавлений свого права на пенсію та на інші аналогічні виплати, лише якщо Суд ЄС за поданням Рахункової Палати встановить, що член Рахункової Палати більше не відповідає необхідним вимогам або не виконує зобов'язань, що випливають із його посади.

Рахункову Палату очолює її Голова. Відповідно до п. 2 ст. 286 ДФЄС члени Рахункової Палати обирають зі свого складу Голову строком на три роки. Голова може бути обраний повторно. На Голову Рахункової Палати покладаються обов'язки щодо здійснення координації та контролю за діяльністю Рахункової Палати. Голова представляє Рахункову Палату при роботі з інститутами ЄС, а також в міжнародних організаціях.

За своїм правовим статусом (відповідно до ст. 286 ДФЄС) Рахункова Палата є незалежним інститутом ЄС і сама вибирає форми і методи своєї роботи, планує і проводить ревізії, контролює фінансову діяльність будь-яких інститутів і структур ЄС, а також оприлюднює результати своєї діяльності і висловлює свою окрему думку. Це зумовило те, що Рахункова Палата не несе політичної відповідальності перед іншими інститутами ЄС та держав-членів. Вона не звітує перед ними про свою діяльність, у разі виконання своїх обов'язків і дотримання передбачених обмежень повноваження членів Рахункової Палати не можуть бути припинені достроково.

Однак, як вже зазначалося, для членів Рахункової Палати існує тільки одна форма юридичної відповідальності, яка полягає в можливості бути достроково звільненими рішенням Суду ЄС на вимогу Рахункової Палати.

Рахункова Палата, однак, сама підлягає фінансовому контролю. Щоб запобігти будь-яким фінансовим порушенням в Рахунковій Палаті, з одного боку, і не поставити при цьому під питання її незалежність і об'єктивність – з іншого.

Рахункова Палата щорічно піддається незалежній аудиторській перевірці. Звіт про перевірку направляється Голові Європейського Парламенту і публікується в «Офіційному віснику Європейського Союзу», що підвищує публічність її діяльності.

Питання до практичного заняття

1. Еволюція правового статусу Рахункової Палати як інституту ЄС.
2. Правові основи діяльності Рахункової Палати ЄС.
3. Порядок формування, склад та організаційна структура Рахункової Палати ЄС.
4. Функції Рахункової Палати ЄС.
5. Внутрішня організація Рахункової Палати ЄС.
6. Порядок роботи, підготовка та прийняття документів.
7. Відповідальність Рахункової Палати ЄС.

Теми для самостійного опрацювання

1. Взаємодія Рахункової палати ЄС з вищими аудиторськими установами держав-членів ЄС та третіх країн.
2. Права та обов'язки членів Рахункової Палати ЄС.
3. Комітети та Комісії Рахункової Палати ЄС.

Теми для рефератів

1. Правовий статус Голови Рахункової Палати ЄС.

2. Взаємодія Рахункової Палати ЄС з Європейським управлінням боротьби з шахрайством.

Література до теми

- 1) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 2) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.
- 3) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 4) Войтенко І. Х Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 5) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.
- 6) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.
- 7) Зінченко Г. С. Співробітництво Рахункової палати України та Європейського Суду аудиторів в контексті євроінтеграції України / наук. кер. М. В. Плотнікова // Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри : матеріали науково-практичного круглого столу, м. Суми, 27 січня 2023 р. Суми : Сумський державний університет, 2023. С. 63-67.
- 8) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.
- 9) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.

- 10) Івашова Л. М., Івашов М. Ф. Досвід державного фінансового контролю в країнах ЄС та напрями його імплементації до України // Вісник АМСУ. Серія: “Державне управління”. № 2 (11). 2014. С. 12-23.
- 11) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
- 12) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
- 13) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Знання», 2012. 759 с.
- 14) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.
- 15) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
- 16) Право ЄС : устрій та правопорядок / С.М. Задорожна, Н.В. Кирилюк, А.З. Маник; за заг. ред. С.М. Задорожної. Чернівці, Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2021. 232 с.
- 17) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.
- 18) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
- 19) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.
- 20) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса

: Фенікс, 2013. 883 с.

21) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

22) Пістракевич О. В. Взаємозалежність інституцій Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XI регіональної наук.практ. конф. (Дніпропетровськ, 15 трав. 2014 р.): / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 94–95.

23) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу за Лісабонським договором / О. В. Пістракевич // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. Т. 1. С. 569–570.

24) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15 / О. В. Пістракевич. К., 2015. 202 с.

25) Пістракевич О. В. Інституції Європейського Союзу: чому потрібно їх вивчати? / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали регіон. наук.-практ. 180 конф. 17 трав. 2012 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. С. 212–213.

26) Пістракевич О. В. З історії становлення та розвитку інституційної системи Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 16 трав. 2012 р.) : у 2 т. / редкол. : М. М. Білинська та ін. К. : НАДУ, 2012. Т. 2. С. 31–33.

27) Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція : навч. посіб. для

студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Державне управління” / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 241–244; 244–263.

28) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.

29) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.

30) Тароева В. В. Розвиток контрольних органів Європейського Союзу // Актуальні проблеми держави та права. С. 90-96. URL : <http://www.apdp.in.ua/v39/16.pdf>

31) Amttenbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.

32) Craig P. The evolution of EU Law / P. Craig, G. De Burca. New York: Oxford University Press, 2011. 917 p.

33) Henry G. Schermers, Niels M. Blokker International Institutional Law. Brill. 2021. 1336 p.

34) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.

35) Laffan B: Becoming a "living institution". The evolution, of the European Court of Auditors / B. Laffan // London Common market studies Journal, 1997.

36) Laffan B. European court of Auditors / B. Laffan, A. Warleich // Understanding European Union institutions, Routledge, 2002.

37) Laffan B. Financial control; The Court of Auditors and OLAF / B.Laffan, J. Peterson, M. Shakleton // The Institutions of the European Union. -Oxford University Press, 2002.

38) Skiadas D. The European Court of Auditors / D. Skiadas. London: Kogan Page, 2000.

39) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition,

2021. 800 p.

40) Peterson J. The Institutions of the EU / J. Peterson, M. Shackleton. UK: Oxford University Press, 2017. 465 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. <https://www.eca.europa.eu/en>
3. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/IMPLEMENTING_RULES_2021/Implementing_rules_2021_EN.pdf

ТЕМА 9. ОРГАНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Консультативні, фінансові та спеціальні органи ЄС.
2. Економічний та соціальний комітет: склад, структура та порядок роботи.
3. Комітет регіонів: склад, структура та порядок роботи.
4. Європейський Омбудсмен.

Згідно зі статтею 300 ДФЄС, Європейському Парламенту, Раді та Комісії надають підтримку Економічно-соціальний комітет та Комітет Регіонів, що виконують дорадчі функції.

Економічно-соціальний комітет включає представників організацій роботодавців, найманих працівників і інших сторін, що представляють громадянське суспільство, включаючи соціально-економічну, громадську, професійну та культурну сфери. Члени Комітету Регіонів представляють регіональні та місцеві органи, обіймаючи виборні посади або беручи політичну відповідальність перед виборцями.

Члени обох комітетів є повністю незалежними у виконанні своїх обов'язків в інтересах Європейського Союзу. Економічно-соціальний комітет не перевищує 350 членів, а склад Комітету Регіонів визначається Радою на підставі пропозицій Комісії.

Термін повноважень членів Комітету становить п'ять років, з можливістю повторного призначення. Голову та Президію Комітет Регіонів обирає серед своїх членів строком на два з половиною роки. Обидва комітети можуть проводити консультації та надавати висновки за власною ініціативою або на запит Європейського Парламенту, Ради та Комісії. Після закінчення строку відсутність висновку не перешкоджує здійсненню подальших дій.

Європейський Омбудсмен – це важливий орган в Європейському Союзі. Згідно зі статтею 228 ДФЄС, обрання Європейського Омбудсмена здійснюється Європейським Парламентом після кожних виборів до Європейського Парламенту на період його скликання, з можливістю повторного обрання. Суд може звільнити Омбудсмена за поданням Парламенту, якщо той не відповідає вимогам чи вчинив серйозний проступок.

Омбудсмен має повноваження приймати скарги від громадян та юридичних осіб, що проживають чи мають юридичну адресу в державах-членах, стосовно незадовільного управління установами, органами, службами чи агентствами Союзу, за винятком Суду Європейського Союзу. Омбудсмен може проводити розслідування за власною ініціативою чи на підставі скарг, визначаючи обґрунтовані випадки для цього.

При виявленні фактів незадовільного управління, Омбудсмен направляє питання на розгляд відповідної установи чи органу, які мають три місяці для висловлення своєї позиції. Після отримання відповіді, Омбудсмен надсилає звіт до Парламенту та відповідної установи. Особа, яка подала скаргу, також повідомляється про результати розслідувань.

Європейський Омбудсмен є повністю незалежним у виконанні своїх обов'язків і не звертається за вказівками до жодного уряду чи організації. У звіті до Парламенту щорічно представляються результати його діяльності.

Щодо його статусу, винагороди та правил виконання обов'язків, Європейський Омбудсмен порівнюється з суддею Суду ЄС. Він не може

виконувати іншу оплачувану або неоплачувану професійну діяльність протягом свого терміну.

Зазначено також, що Омбудсмен може співпрацювати з омбудсменами чи аналогічними органами в державах-членах для забезпечення ефективного розслідування та захисту прав європейських громадян.

Такий високий ступінь незалежності та прозорості у діяльності Європейського Омбудсмена сприяє забезпеченню ефективності його роботи та захисту прав громадян Європейського Союзу.

Питання до практичного заняття

1. Класифікація органів ЄС.
2. Створення Економічного та соціального комітету.
3. Порядок формування Економічного та соціального комітету.
4. Внутрішня структура Економічного та соціального комітету.
5. Функції та порядок діяльності Економічного та соціального комітету.
6. Створення та організаційно-правові засади діяльності Комітету регіонів.
7. Склад та внутрішня-організаційна структура Комітету регіонів.
8. Порядок роботи Комітету регіонів.
9. Правовий статус Європейського Омбудсмену.
10. Правовий статус Європейського інспектора із захисту даних.

Теми для самостійного опрацювання

1. Процес підготовки висновку Економічного та соціального комітету щодо законопроекту.
2. Річний звіт Економічного та соціального комітету.
3. Управління публікацій Європейського Союзу.

Теми для рефератів

1. Роль Комітету регіонів в інституційній системі ЄС.
2. Політичні групи та національні делегації в Комітеті регіонів.
4. Європейська школа управління.
5. Європейське управління з набору персоналу.

Література до теми

- 1) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 2) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.
- 3) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 4) Войтенко І.Х. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І. Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 5) Ганущак, В. Інституційні моделі вищих органів аудиту: досвід ЄС та України. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (June 30, 2023; Helsinki, Finland), 46–51.
URL:<https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1057>
- 6) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.
- 7) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.
- 8) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.
- 9) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.

- 10) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
- 11) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
- 12) Ковальчук І. В. Особливості політичної та правової системи Європейського Союзу // Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в ХХІ столітті: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 23 вересня 2021 р.). 2021. С. 65-66.
- 13) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Знання», 2012. 759 с.
- 14) Коротенко М. Роль комітету регіонів ЄС в процесі поглиблення європейської інтеграції / м. коротенко, І. М. Чістякова // Матеріали ХХVІІ наукової конференції здобувачів вищої освіти «Історичний досвід і сучасність»: доповіді / відп. ред. В. М. Букач. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2021. Вип. 40. С. 55-56.
- 15) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.
- 16) Маринів І. І. Європейський омбудсмен як орган захисту прав фізичних та юридичних осіб в Європейському Союзі / І. І. Маринів, А. О. Котенко // Право та інновації. 2021. №1(33). С. 55-61.
- 17) Маринів І. І. Роль європейського омбудсмена щодо захисту прав громадян ЄС та забезпечення належного управління інституційного механізму європейського союзу / І. І. Маринів // Право та інновації. 2020. №3(31). С. 38-45.
- 18) Ніколайчук В. С. Роль омбудсмена у забезпеченні прав людини : автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 081 «Право» / В. С. Ніколайчук , ЧНУ ім. Петра Могили. - Миколаїв, 2021. 13 с.

- 19) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
- 20) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.
- 21) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2021. 360 с.
- 22) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.
- 23) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.
- 24) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.
- 25) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15. О. В. Пістракевич. К. 2015. 202 с.
- 26) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.
- 27) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23–25.
- 28) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.
- 29) Amttenbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.
- 30) Henry G. Schermers, Niels M. Blokker International Institutional Law. Brill.

2021. 1336 p.

31) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.

32) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.

33) Vogiatzis N. The European Ombudsman and Good Administration in the European Union / Nikos Vogiatzis. UK: Palgrave Macmillan, 2018. 330 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. <https://cor.europa.eu/en>
3. <https://www.eesc.europa.eu/>
4. <https://www.ombudsman.europa.eu/en/home>

ТЕМА 10. АГЕНТСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Поняття та класифікація агентств ЄС.
2. Роль та місце агентств в інституційній системі ЄС.
3. Структура та система управління агентств.
4. Діяльність агентств ЄС.

Агентства відіграють надзвичайно важливу роль в європейському врядуванні. Агентства називають ще «децентралізованими агентствами» або відносять до «інших інституцій ЄС». Основна мета діяльності агентств Європейського Союзу полягає в забезпеченні найбільш ефективної реалізації галузевих політик ЄС та надання допомоги в регулюванні діяльності в окремих сферах в процесі європейського врядування.

Створення агентств ЄС відбувається вже близько 40 років і на сьогодні їх нараховується більше п'ятдесяти. Умовно їх поділяють на агентства «чотирьох поколінь»: агентства першого покоління – 1970–ті рр.; агентства

другого покоління – 1994–1995 рр.; агентства третього покоління – 2003 р.; агентства четвертого покоління – 2009 р. Збільшення кількості європейських агентств тісно пов'язано з їх регулюючою функцією, роль якої зростає у зв'язку з постійно виникаючими функціональними потребами, які не завжди в повній мірі можуть бути задоволеними централізованими інституціями ЄС.

Діяльність децентралізованих агентств Європейського Союзу спрямована на ефективніше впровадження галузевих політик ЄС та надання допомоги в регулюванні окремих сфер. Ці агентства, створені інститутами ЄС, мають статус незалежних установ. Зростання їх кількості та розширення сфер діяльності пояснюється необхідністю надання підтримки Європейській Комісії та Раді у виконанні нагляду за виконанням законодавства ЄС в державах-членах та реалізацією галузевих політик в межах ЄС.

Важливість європейських агентств в системі ЄС була визнана Європейською Комісією, яка у своїй Білій книзі з європейського врядування наголошує на значущості використання регуляторними агентствами кращих методів застосування правил ЄС. Великою перевагою агентств є їх технічна експертиза в різних галузях, а також економія коштів та збільшення огляду відповідних секторів. Це дозволяє Комісії зосередитися на основних завданнях, перекладаючи частину відповідальності на агентства.

У 2012 році в ЄС було прийнято рішення реформувати систему децентралізованих агентств, представивши «загальний підхід» з метою зробити їхню діяльність більш послідовною, ефективною та підзвітною. Це було досягнуто за участю Європейської Комісії, Європейського Парламенту та Ради ЄС. Зокрема, робоча група, створена після Повідомлення Комісії «Європейські агентства: шлях вперед», визначила ключові питання, такі як роль агентств в системі ЄС, порядок їх створення, організаційна структура та фінансування.

У своєму розвитку система децентралізованих агентств ЄС враховує не лише потреби європейських інституцій, але й забезпечує підтримку реалізації

галузевих політик, що робить її важливим інструментом управління в європейському політичному просторі.

Агентства ЄС створені для координації та виконання різноманітних завдань, пов'язаних з політикою, економікою, безпекою та іншими аспектами співпраці ЄС. Агентства підпорядковані законодавству ЄС та виконують функції, які сприяють більш ефективній та узгодженій роботі між державами-членами.

Так, наприклад, Європейське агентство з безпеки повітряного простору (Eurocontrol) координує управління повітряним рухом в Європі. Європейське агентство з охорони навколишнього середовища (EEA) надає інформацію про стан навколишнього середовища та сприяє розробці екологічної політики. Європейське поліцейське відомство (Europol) займається співпрацею в боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та ін. Європейське агентство з лікарських засобів (EMA) відповідає за регулювання лікарських засобів в ЄС. Європейське космічне агентство (ESA) відповідає за координацію космічних досліджень та розробок у державах-членах ЄС. Європейський інститут з інновацій та технологій (EIT) сприяє інтеграції інновацій та розвитку технологій в ЄС. Європейське агентство з зовнішніх кордонів (Frontex) займається управлінням та охороною зовнішніх кордонів ЄС. Європейське агентство з морської безпеки (EMSA) забезпечує морську безпеку та запобігання забрудненню морського середовища.

Кожне агентство виконує свої функції для підтримки співпраці та розвитку внутрішньоєвропейських політик та ініціатив.

Питання до практичного заняття

1. Характеристика агентств, що сприяють функціонуванню внутрішнього ринку ЄС.
2. Характеристика моніторингових центрів ЄС.
3. Характеристика агентств, що підтримують соціальний діалог на європейському рівні.

4. Характеристика агентств, що реалізують у своїх галузях програми й завдання від імені ЄС.
5. Характеристика агентств з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки.
6. Характеристика агентств з питань співпраці правоохоронних органів та юстиції.
7. Характеристика виконавчих агентств.

Теми для самостійного опрацювання

1. Децентралізовані та виконавчі агентства ЄС.
2. Фінансування агентств ЄС.
3. Щорічні та багаторічні робочі програми агентств ЄС.
4. Відповідальність агентств ЄС.

Теми для рефератів

1. Агентства та їх роль в європейському врядуванні.
2. Основні етапи становлення агентств в ЄС.

Література до теми

- 1) Аракелян М.Р., Василенко М.Д. Право Європейського Союзу: підручник для студ. вищих навч. закладів. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
- 2) Барандій М. Розподіл повноважень між органами ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія : Міжнародні відносини. Львів, 2008. Вип. 25. С. 141–146.
- 3) Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору // Юрид. Україна. 2010. № 9. С. 118 – 123.
- 4) Войтенко І.Х. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І.Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4(13). С. 231–236.
- 5) Грицаєнко Л. Інституційний механізм Європейського Союзу // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 103–109.

- 6) Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов ; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. 620 с.
- 7) Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.
- 8) Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи : навч. посіб. / В. В. Решота. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 172 с.
- 9) Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
- 10) Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
- 11) Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Знання», 2012. 759 с.
- 12) Краєвська О., Утко Г. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2012. № 30. С. 93-102.
- 13) Основи права Європейського Союзу : підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
- 14) Право Європейського Союзу : нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.
- 15) Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
- 16) Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.),

А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 10-те, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.

17) Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса : Фенікс, 2013. 883 с.

18) Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

19) Правова природа прокуратури ЄС / Вікторія Форманюк // Журнал європейського і порівняльного права. Випуск 12 / 1-2, 2020. С.112-115.

20) Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15 . О. В. Пістракевич. К. 2015. 202 с.

21) Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу : пер. з англ. К. : К.І.С., 2000. 40 с.

22) Сокур С. Інституціональні зміни в ЄС після прийняття Лісабонського договору // Віче. 2010. № 12. С. 23-25.

23) Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / Жак-Люк Сорон ; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. К. : ІМВ, 2001. 444 с.

24) Форманюк В.В. Європейське поліцейське відомство : поняття, завдання та функції // Правове життя сучасної України : у 2 т. : матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. Ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 1. С. 422-425.

25) Amténbrink. Institutional Law of the European Union. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 256 p.

26) Institutions of the European Union edited by Dermot Hodson, Uwe Puetter, Sabine Saurugger, and John Peterson // The New European Union Series. Fifth Edition. 13 March 2022. 504 p.

27) Kenealy D. The EU: How does it work? / D. Kenealy, J. Peterson, R. Corbett. UK: Oxford University Press, 2015. 283 p.

- 28) Lenaerts K. European Union Law / K. Lenaerts, P. Van Nuffel. – Great Britain: Sweet and Maxwell, 2011. 1083 p.
- 29) Nigel F. EU Treaties & Legislation 2021-2022. OUP Oxford; 32nd edition, 2021. 800 p.
- 30) Peterson J. The Institutions of the EU / J. Peterson, M. Shackleton. UK: Oxford University Press, 2017. 465 p.

Електронні посилання:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies_en

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

1. Загальна характеристика інститутів Європейського Союзу та їх функції.
2. Співвідношення термінів «інститут», «орган» та «агентство».
3. Поняття та ознаки «інституту», «органу», «агентства» в інституційному механізмі ЄС.
4. Роль органів та агентств в інституційній структурі ЄС.
5. Основні засади демократії та прозорості в інституційній системі ЄС.
6. Взаємодія між інституціями ЄС та національними органами влади.
7. Структура інституційної системи ЄС: її характерні риси.
8. Правове регулювання статусу інститутів, органів та агентств ЄС.
9. Роль і повноваження Європейської Комісії.
10. Європейський Парламент і його роль у прийнятті рішень.
11. Роль Європейської Ради у процесі прийняття рішень.
12. Процедури прийняття рішень у Європейському Союзі.
13. Звичайний законодавчий процес прийняття рішень та спрощена процедура прийняття рішень у ЄС.
14. Суд ЄС його роль у забезпеченні дотримання права ЄС.
15. Принципи побудови й організації діяльності інституційної системи ЄС.
16. Природа інституціонального права ЄС.
17. Принципи діяльності ЄС: субсидіарності та пропорційності.
18. Класифікація інститутів та органів ЄС.
19. Лісабонський договір та інституційний механізм ЄС.
20. Основні етапи еволюції інститутів ЄС.
21. Співвідношення термінів «Європейський Центральний Банк» та «Європейська система центральних банків».
22. Вибори в Європейський Парламент.
23. Структура Європейського Парламенту.
24. Обрання та функції голови та віце-голови Європейського Парламенту.
25. Політичні партії в Європейському Парламенті.

26. Конференція голів політичних партій, Бюро та квестори: їх роль в Європейському Парламенті.
27. Робочі комітети Європейського Парламенту: їх роль в прийнятті рішень.
28. Секретаріат Європейського Парламенту: структура та функції.
29. Процес прийняття рішень в Європейському Парламенті.
30. Консультативна процедура в Європейському Парламенті.
31. Звичайна законодавча процедура в Європейському Парламенті.
32. Процедура співробітництва в Європейському Парламенті.
33. Функції Європейського Парламенту.
34. Бюджетна процедура в Європейському Парламенті.
35. Контрольна функція Європейського Парламенту.
36. Повноваження Європейського Парламенту.
37. Відповідальність Європейського Парламенту.
38. Основні етапи становлення Європейської Ради як інституту ЄС.
39. Правові основи діяльності Європейської Ради.
40. Склад та порядок формування Європейської Ради.
41. Функції Європейської Ради.
42. Повноваження Європейської Ради.
43. Звичайна та спрощена процедури перегляду установчих договорів Європейською Радою.
44. Порядок роботи та прийняття рішень Європейської Ради.
45. Особливості відповідальності Європейської Ради.
46. Євро-саміт.
47. Основні етапи становлення Ради ЄС як інституту ЄС.
48. Правові основи діяльності Ради ЄС.
49. Функції та повноваження Ради ЄС.
50. Конфігурації (формації) Ради ЄС.
51. Склад та порядок формування Ради ЄС.
52. Внутрішня організація Ради ЄС.
53. Допоміжні органи Ради Європейського Союзу.

54. Комітет постійних представників: склад та функції.
55. Спеціальні комітети та робочі групи Ради Європейського Союзу.
56. Порядок роботи та процедура прийняття рішень в Раді ЄС.
57. Способи прийняття рішень в Раді ЄС.
58. Законодавчі акти та рекомендаційні акти Ради ЄС.
59. Єврогрупа.
60. Відповідальність Ради ЄС.
61. Еволюція Європейської Комісії як інституту ЄС.
62. Склад та порядок формування Європейської Комісії.
63. Функції та повноваження Європейської Комісії.
64. Принципи діяльності Європейської Комісії.
65. Внутрішня організація Європейської Комісії.
66. Порядок роботи та прийняття рішень в Європейській Комісії.
67. Робочі програми, плани та рішення Європейської Комісії.
68. Право законодавчої ініціативи Європейської Комісії.
69. Політична та юридична відповідальність Європейської Комісії.
70. OLAF.
71. Поняття «комітології» та її значення.
72. Виконавчі повноваження Комісії ЄС. Консультативна процедура і процедура перевірки.
73. Комісари Європейської Комісії: кількість, принципи обрання, вимоги до кандидатів, діяльність та відповідальність.
74. Генеральні директорати та виконавчі служби Європейської Комісії.
75. Основні етапи формування Суду ЄС як інституту ЄС.
76. Правові основи діяльності Суду ЄС.
77. Принципи діяльності Суду ЄС.
78. Функції Суду ЄС: юрисдикційна, інтерпретаційна, правотворча.
79. Пряма юрисдикція Суду ЄС.
80. Преюдиційна юрисдикція Суду ЄС.
81. Функція попереднього контролю Суду ЄС.

82. Стадії розгляду справ у Суді ЄС.
83. Склад та порядок формування Суду Справедливості.
84. Статус суддів та генеральних адвокатів в Суді.
85. Організація Суду Справедливості.
86. Процедура розгляду справ у Суді Справедливості.
87. Склад та порядок формування Загального Суду (Трибуналу).
88. Статус суддів у Трибуналі.
89. Організація Трибуналу.
90. Процедура розгляду справ у Трибуналі.
91. Відповідальність суддів.
92. Вплив Суду ЄС на розвиток права ЄС.
93. Взаємодія Суду ЄС з національними судами держав-членів ЄС.
94. Основні етапи становлення ЄЦБ як інституту ЄС. Європейська система центральних банків.
95. Правові основи та принципи діяльності ЄЦБ.
96. Склад та порядок формування ЄЦБ.
97. Внутрішня організація: Голова ЄЦБ, віце- голова ЄЦБ, Рада керуючих, Дирекція.
98. Функції та повноваження ЄЦБ. Порядок роботи в ЄЦБ.
99. Взаємодія ЄЦБ з іншими інститутами ЄС.
100. Відповідальність ЄЦБ.
101. Основні етапи становлення Рахункової Палати як інституту ЄС.
102. Правові основи діяльності Рахункової Палати.
103. Склад та порядок формування Рахункової Палати.
104. Функції та повноваження Рахункової Палати.
105. Внутрішня організація Рахункової Палати.
106. Порядок роботи Рахункової Палати.
107. Відповідальність Рахункової Палати.
108. Основні напрямки взаємодії Рахункової Палати ЄС з національними аудиторськими органами держав-членів ЄС.

109. Агентства та їх роль в європейському врядуванні.
110. Основні етапи становлення агентств в ЄС.
111. Консультативні органи ЄС.
112. Правовий статус Комітету регіонів.
113. Правовий статус Європейського Омбудсмену.
114. Правовий статус Європейської прокуратури.
115. Економічно-Соціальний комітет: склад, функції та повноваження.
116. Європол: правові основи діяльності та завдання.
117. Зміни в інституційній системі у зв'язку з Brexit.
118. Тенденції розвитку інституційної системи ЄС.
119. Позиції Євроскептиків щодо майбутнього реформування інституційної системи ЄС.
120. Ревізійні договори та їх вплив на інституційну систему ЄС.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Тематичний план.....	7
Тема 1: Загальна характеристика інституціонального права ЄС.....	8
Тема 2: Правовий статус Європейського Парламенту як інституту ЄС.....	25
Тема 3: Правовий статус Ради ЄС як інституту ЄС.....	46
Тема 4: Правовий статус Європейської Ради як інституту ЄС.....	59
Тема 5: Правовий статус Європейської Комісії як інституту ЄС.....	70
Тема 6: Судова система Європейського Союзу.....	83
Тема 7: Правовий статус Європейського Центрального Банку як інституту ЄС.....	95
Тема 8: Правовий статус Рахункової Палати як інституту ЄС.....	109
Тема 9: Органи Європейського Союзу.....	121
Тема 10: Агентства Європейського Союзу.....	127
Програмні питання для перевірки знань, умінь і навичок.....	134

Навчальне видання

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Навчально-методичний посібник

**За редакцією Завідувача кафедри міжнародного та європейського
права Х.Н.БЕХРУЗА**

Підписано до публікації 17.12.2023 р.
Електронне видання. Зам. №3/12-17.

ФОП Кошовий Б.-П.О.
Львівська обл. м. Винники, вул. Руська, 3
Ел. пошта: publisher@pbpk.com.ua. Тел. 093-485-45-95
Свідоцтво ДК №7657 від 05.09.2022 р.